

de Proosdijkoerier

JAARGANG 32 | NUMMER 1 | MAART 2016

Foto: Henk Butink

ZEVEN MONUMENTALE KERKORGELS IN DE RONDE VENEN

HOE DE RONDEVEENSE DORPEN VREEMDELINGEN WEERDEN

DAMHEKKEN IN HET LAND VAN BIJLEVELD EN GAGEL

ADVERTENTIEPAGINA BINNENZIJDE OMSLAG
IN BEZIT VAN AVANTI

Ouder worden

door Jaap Meulstee

"**W**aarom het leven sneller gaat als je ouder wordt". Onder deze titel schreef psycholoog Douwe Draaisma begin deze eeuw een uitleg over de geheimen van het geheugen. Diverse citaten en bepaalde beweringen willen we in dit voorwoord graag met u delen. Het begint al met de opmerking 'de herinnering is als een hond die gaat liggen waar hij wil'. Een citaat van Cees Nooteboom. Het brengt ons tot de bevestiging dat onze eigen herinneringen vaak nogal selectief zijn en dat we in onze herinneringen regelmatig zaken weglaten en toevoegen. Iets om in het achterhoofd te houden als we onze zoektochten naar de regionale geschiedenis uitvoeren. Het gaat dan niet alleen om geschreven herinneringen, maar ook om herinneringen die beïnvloed worden door geur, geluid en beeld.

GEUR

Ons reukzintuig heeft zich ontwikkeld uit de 'olfactorische bulbi'. Een prachtige term (die ik u niet wilde onthouden) voor de uitstulpingen van de neurale buis, die de verbinding vormt tussen ons reukorgaan en de hersenen. Want... zo lezen we op pagina 56 in Draaisma's verhandeling een verwijzing naar het werk van Marcel Proust: "Als van een oud verleden niets meer is overgebleven na de dood van de personen en na het vergaan van de dingen, dan blijven alleen ... de geur en de smaak nog lang als dolende zielen hun leven voortleven, herinneren, wachten, hopen." Eerder al is de herinnering door geur in het voorwoord van ons kwartaalblad aan de orde geweest.

BEELD

Een volgende fraaie beschrijving van onze steunpilaren der herinneringen is een citaat van Gerrit Krol, die foto's eens de 'tentstokken van de herinnering' heeft genoemd. Kijkend

naar foto's zien we tijdsbeelden, manieren en uitingen van wat ooit geweest is. Zij helpen ons te bedenken wat we in vroeger tijden meegemaakt hebben.

Hoe dankbaar mogen we zijn voor de inspanningen van fotografen en filmers, die decennia geleden wellicht al wisten dat we met beelden ons geheugen kunnen helpen om te bedenken hoe het ooit was. Postume dank aan diverse fotografen, die de archieven van onze vereniging hebben aangevuld en waardering

voor hen die dit nog steeds doen. Zeker zoveel respect voor de filmbeelden van de tweede helft van de vorige eeuw, die bijvoorbeeld door de familie Berkelaar verzameld zijn en waarmee we diverse keren met weemoed terug kunnen denken aan wat ooit geweest is.

Dat met gepaste weemoed, tevredenheid, gelukzaligheid of gewoon plezier terugdenken wensen we u ook nu weer toe bij het doorlezen van deze nieuwe Proosdijkoerier. Ook deze editie staat is weer gevuld met waardevolle bijdragen van ons schrijverscollectief. ■

DE HERINNERING IS ALS EEN HOND
DIE GAAT LIGGEN WAAR HIJ WIL

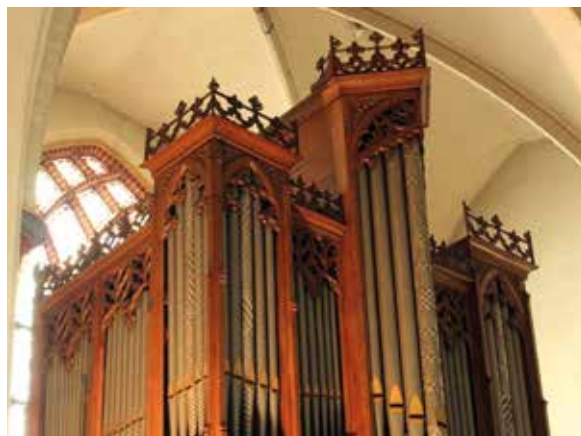
CEES NOOTEBOOM

Bij de voorplaat

Op het voorblad van deze Proosdijkoerier is het Moreau-orgel uit de Nederlands Hervormde kerk te Wilnis afgebeeld. Hiernaast ziet u een detail van het Maarschalkerweerd-orgel in de parochiekerk Sint Johannes de Doper te Mijdrecht/Wilnis. Dit orgel is voor een andere dan de huidige opstelling ontworpen. Oorspronkelijk stond het orgel namelijk een kwartslag naar links gedraaid. Hierdoor was zowel de linkerzijkant als het front vanuit de kerk te zien. De fraaie orgelpijpenopstelling aan de zijkant van het orgel is dus doelbewust.

In deze Proosdijkoerier vertelt Piet Grundmann uitgebreid over de verschillende orgels in onze gemeentelijke kerken.

Het artikel wordt geïllustreerd met foto's van Henk Butink.

Digitale nieuwsbrief

Met enige regelmaat geven we een digitale nieuwsbrief uit. Elke maand proberen we u via dit bulletin op de hoogte te stellen van de laatste nieuwtjes aangaande onze vereniging en de regionale historie.

Ontvangt u deze nieuwsbrief nog niet? Jammer, want de laatste actualiteiten en nieuwtjes plaatsen we niet meer in de Proosdijkoerier.

Dus wilt u - net als ruim achthonderd andere betrokkenen - toch goed op de hoogte blijven? Meld u dan eenvoudig aan door uw naam en e-mailadres in te vullen op de homepage van de website van de historische vereniging. U ontvangt dan ook regelmatig de nieuwsbrief. **Zie ook onze website: www.proosdijlanden.nl**

In deze Proosdijkoerier

- 3 Ouder worden
- 4 Bij de voorplaat | In deze Proosdijkoerier
- 5 Zeven monumentale kerkorgels in De Ronde Venen
- 11 Hoe de Rondeveense dorpen vreemdelingen weerden
- 14 Het Fort bij Uithoorn tussen koop en verkoop (2)
- 19 Juf E.K. Mulder, 45 jaar onderwijzeres in Vinkeveen
- 22 Damhekken in het land van Bijleveld en Gagel
- 26 Een bijzonder drukke dag
- 29 Amstelmond en de familie Wichers
- 34 Interview Joop Frankenhuizen
- 37 Ontdekkingen in de bibliotheek
- 38 Verenigingsnieuws

Zeven monumentale kerkorgels in De Ronde Venen

door Piet Grundmann | foto's: Henk Butink

HET GROOTSTE MUZIEKINSTRUMENT

Het orgel is het grootste muziekinstrument en vervangt in principe een heel orkest. Het is ook een oud instrument want de eerste orgels dateren al van ver voor onze jaartelling. De vroegste bronvermelding is uit ca 246 voor Christus. Het oudste orgel in Nederland staat in de Nicolaïkerk in Utrecht. Het dateert uit 1479. Het is na omzwervingen via het Rijksmuseum en de Koorkerk in Middelburg weer op zijn oorspronkelijke plaats teruggekomen. Een ander oud orgel uit 1521 bevindt zich in de Grote of Sint Nicolaaskerk van Oosthuizen in Noord-Holland en dat is goed bespeelbaar.

In eerste instantie werden orgels niet voor begeleiding van de kerkzang gebruikt maar voor concerten. Het was in de steden een prestigieuze object van burgemeesters, schout en schepenen. Niet de kerken lieten de orgels bouwen maar het plaatselijk bestuur. Zo is het grote Müllerorgel in de Sint Bavo in Haarlem nog steeds eigendom van de gemeente. In de zeventiende eeuw veranderde dit en werd het na verloop van tijd ook een begeleidingsinstrument, eerst in de Reformatorische kerken en later ook in de Rooms-Katholieke kerken. In de Calvinistische Gereformeerde kerken was het oorspronkelijk verboden om in de kerkdiensten een orgel te gebruiken. Men bediende zich van een "voorzanger" die voor het zingen van de psalmen de toon aangaf.

In de zeventiende en achttiende eeuw werden er veel orgels gebouwd mede omdat componisten zoals in Nederland de beroemde Jan Pietersz Sweelinck (1562-1621) zich gingen toeleggen op componeren van orgelmuziek. Niet in eerste instantie voor de erediensten maar voor burgerlijke concerten. Sweelinck was organist van de Oude Kerk in Amsterdam.

Het is wonderlijk dat in programma's voor orgelconcerten wel de naam van de organist wordt genoemd en ook die van de kerk maar vrijwel nooit die van de bouwer(s). Dit laatste is juist erg belangrijk want de kwaliteit van de orgels was en is afhankelijk van de

vakbekwaamheid van de bouwers. Juist die bouwers hebben er aan bijgedragen dat we in Nederland een grote verscheidenheid aan voortreffelijke orgels bezitten van hoge kwaliteit.

BUITENLANDSE ORGELBOUWERS

De orgelbouw was in Duitsland in de 16e en 17e eeuw op een zeer hoog peil gekomen met zeer bekwame vaklieden. Toen er in de tweede helft van de 17e, de 18e en de 19e eeuw steeds meer vraag was naar goede orgels vestigden orgelbouwers uit het buitenland zich in Nederland, vooral uit Duitsland. In het noorden van ons land waren veel van die bouwers actief. Grote namen zijn die van Albertus Antoni Hinsz, Heinrich Herman Freytag en Arp Schnitger. In het midden van het land komen we Christian Müller, Johann Josephus Mitterreither, Johann Heinrich Hartmann Bätz en Christian Gottlob Friedrich Witte tegen. Ook in het zuiden waren buitenlandse orgelbouwers actief zoals Jacob François Moreau uit Vlaanderen en Aristide Cavallé-Coll uit Frankrijk. Er ontstaan vele dynastieën van orgelbouwers die het vakmanschap doorgeven aan zonen, familieleden en meesterknechten.

Deze bouwers vestigden zich veelal in Nederland en leidden veel aankomende orgelbouwers op. Meesterknechten, die het vak uitstekend hadden geleerd, vestigden zich als zelfstandigen en ook hier komen we grote namen tegen zoals Pieter Flaes, vader en zoon Pieter en Michaël Maarschalkerweerd en Johannes Josephus Elbertse.

ORGELS IN DE RONDE VENEN

Zonder dat velen het wellicht weten zijn er in De Ronde Venen zeven monumentale orgels in de diverse kerken aanwezig en wel in de Nederlandse Hervormde kerk in Wilnis, in de Heilig Hart kerk in Vinkeveen, in de St. Antonius van Padua kerk in De Hoef, in de Janskerk in Mijdrecht, in de Nederlandse Hervormde kerk in Waverveen, in de Ontmoetingskerk in Wilnis en in de St. Johannes de Doper kerk in Driehuis (Mijdrecht/Wilnis). Men loopt langs de kerken en men weet dat

daarin een orgel moet staan maar daar houdt het dan meestal wel mee op of men kent alleen het orgel in de eigen kerk. Al deze orgels hebben echter een eigen geschiedenis en daarvan zal, in volgorde van het bouwjaar, het één en ander op papier worden gezet met speciale aandacht voor de orgelbouwers.

JOHANNES JACOBUS MOREAU

Na het instorten van de toren op de Nederlandse Hervormde kerk in 1876 in Wilnis was er in de nieuwgebouwde kerk behoefte aan een orgel voor begeleiding van de gemeentezang. Een nieuw orgel was kennelijk te duur en daarom ging men op pad om een bestaand orgel aan te kopen. Dat slaagde met het verkrijgen in 1877 van het nu nog in de kerk aanwezige Moreau-orgel. Rond 1760 bouwde Johannes Jacobus Moreau een orgel voor de Rooms-Katholieke kerk in Kralingen (thans een wijk in Rotterdam). Bij de bouw van de nieuwe St. Lambertuskerk werd het instrument overbodig en kwam het in de verkoop. Johannes was een zoon van Jacob François Moreau, een orgelbouwer uit Zeeland maar hij was oorspronkelijk afkomstig uit Vlaanderen. Hij bouwde o.a. het grote orgel in de St. Janskerk in Gouda; de kerk met de schitterende gebrandschilderde ramen van o.a. de gebroeders Crabeth.

Moreau-orgel in de Nederlandse Hervormde Kerk van Wilnis.

Het Moreau-orgel in de Hervormde kerk blinkt uit door zijn zeer fraaie orgelkas en front. Van het oorspronkelijke orgel is alleen de kas en het front nog origineel. De in het zicht staande pijpen spreken niet meer. Het binnenwerk werd in 1926 door de orgelbouwer Johan de Koff (1891-1976) vervangen. Koff was de meesterknecht van de Duitser Christiaan Gottlieb Friedrich Witte, die op zijn beurt het vak had geleerd bij Jonathan Bätz. Deze naam komen we later nog een aantal keren tegen. Na wijzigingen en toevoegingen werd het in 2012 gerestaureerd door de moderne orgelbouwer de firma S. de Wit en Zn. te Nieuw-Vennep.

Vermeldenswaard is nog dat mede door de aanwezigheid van de Moreau-orgelkas en het orgelfront de kerk op de lijst van rijksmonumenten is geplaatst.

WANDER BEEKES

Wander Beekes (1791-1838) was in zijn tijd een jonge orgelbouwer. Hij was een meesterknecht van de beroemde Utrechtse bouwer Abraham Meere (1761-1841). Meere was een concurrent van de andere grote Utrechtse orgelbouwer Jonathan Bätz. Sinds 1822 was hij zelfstandig en bouwde nieuwe en restaureerde oudere orgels.

Van deze orgelbouwer bezitten we zelfs een tweetal bijna identieke orgels. Allereerst het fraaie orgel in de Kerk van het Heilig Hart van Jezus in Vinkeveen. Een orgel met een geschiedenis van steeds weer verhuizen van het ene naar het andere kerkgebouw. Het dateert uit 1827 en werd gebouwd voor en in de R.K. schuurkerk (schuilkerk). Een niet onaanzienlijk orgel voor dit kleine kerkje. Deze kerk heeft gestaan in het verlengde van Achterbosch in het voormalige gerecht Ruige Wilnis, dat tot 1820 viel onder de Staten van Holland. De Rooms-Katholieke kerk had in de provincie Utrecht een moeilijk bestaan. In Holland was men in die tijd aanmerkelijk toleranter.

In 1843 werd de schuurkerk wegens bouwvalligheid verlaten en bouwde de parochie in Vinkeveen een nieuwe kerk. In dat jaar werd het orgel door de orgelbouwer Hen(d)ricus Dominicus Lindsen (ook een oud-leerling van Meere) uit Utrecht verplaatst naar de nieuwe Anthonius van Padua kerk aan de Herenweg. Aan deze kerk was geen lang leven beschoren want al in 1883 werd een nieuwe parochie kerk gebouwd.

Door de instroom van vele nieuwe inwoners, veelal Duitse immigranten, die in de veenderijen werkten was de Anthonius van Padua kerk te klein geworden.

Orgel in de Kerk van het Heilig Hart van Jezus in Vinkeveen, gebouwd door Wander Beekes.

Orgel in de Kerk van de Heilige Antonius van Padua in De Hoef, gebouwd door Wander Beekes.

Er verrees aan de Kerklaan de Heilig Hart kerk onder architectuur van Alfred Tepe, die eerder de kerk in Driehuis had gebouwd. Als gevolg daarvan volgde weer een verplaatsing naar deze nieuwe kerk. Dit keer werd gebruik gemaakt van de toen beroemde orgelbouwer Michaël Maarschalkerweerd uit Utrecht (op deze orgelbouwer komen we later bij het orgel van de Kerk van de Heilige Johannes de Doper in Driehuis nog terug).

Het Beekes-orgel werd geplaatst op de balustrade tegen de toren aan de westzijde van de kerk. Op deze plaats kwam het orgel niet geheel tot zijn recht. Na een aantal reparaties ging een in 1982 geplande restauratie niet door. De geldinzameling bracht onvoldoende op. Slechts een schilderbeurt kon worden uitgevoerd.

Inmiddels was het orgel een rijksmonument geworden en kwamen er fondsen beschikbaar voor een complete restauratie. Dit vond plaats in 1997 en werd uitgevoerd door de firma J.J. Elbertse en Zn. te Soest, gesticht door Johannes Josephus Elbertse (1883-1928). Johannes (Jan) was de meesterknecht van Maarschalkerweerd. Het Beekes-orgel werd tijdens de restauratie verplaatst naar het noordertransept van de

kerk en werd op een balustrade geplaatst. Het geres-taureerde orgel werd op 13 november 1997 met een orgelconcert in gebruik genomen.

Ook in De Hoef bevindt zich in de Kerk van de Heilige Antonius van Padua een orgel gebouwd door Wander Beekes. Deze kerk werd gebouwd in 1921, zodat de zondagse reis naar Uithoorn kwam te vervallen. Ook hier werd geen nieuw orgel aangeschaft maar het werd overgenomen van de Rooms-Katholieke kerk in Breukelen. In maart 1950 werd het kwalitatief zeer goede instrument verplaatst en opgebouwd in De Hoef. Het is vrijwel identiek aan het orgel in de Heilig Hart kerk in Vinkeveen. Ook dit orgel is een rijksmonument en daardoor kon het met rijks subsidie geheel worden geres-taureerd. Hoewel aan vele orgels latere, soms discutabele, verbeteringen en toevoegingen werden aangebracht is dat hier niet aan de orde geweest. De eerdergenoemde fa. J.J. Elbertse en Zn. uit Soest heeft dit fraaie instrument in 1991 in zijn oorspronkelijke staat kunnen restaureren dat in orgelland als een unicum kan worden beschouwd.

Het Bätz-orgel in de Janskerk in Mijdrecht.

JONATHAN BÄTZ

Deze kleinzoon van Johann Heinrich Hartmann Bätz (1709-1770) is de laatste van zijn geslacht als orgelbouwer. Zijn grootvader was als eerste werkzaam in Nederland. In 1738 bouwde hij in dienst van Christian Müller (1709-1770) in de Sint Bavokerk in Haarlem, het in die tijd grootste orgel ter wereld.

Als zelfstandige vestigde hij zich in 1739 in Utrecht. Het familiebedrijf zou blijven bestaan tot het overlijden van Jonathan Bätz (1785-1849). Het werd voortgezet door de meesterknecht Christian Gottlieb Witte (1802-1873) onder de naam Bätz en Co.

Deze Bätz jr. was evenals zijn grootvader zeer succesvol. Hij bouwde samen met Witte ongeveer zestig orgels van zeer hoge kwaliteit. Eén daarvan is het orgel in de Domkerk te Utrecht. Zij zijn befaamd om hun specifieke klankkarakter. Zo ook in 1842 het Bätz-orgel in de Janskerk in Mijdrecht. Het werd gebouwd in het gotische kerkje uit 1557 dat echter in 1877 wegens bouwvalligheid werd gesloopt. In 1878 verrees op de zelfde plaats, onder architectuur van de Wilnise architect en molenbouwer Boote de Vries, de huidige kruiskerk. Het orgel werd door Flaes en Brünjes overgeplaatst naar de nieuwe kerk. Flaes, ook uit de school van Bätz, bleef het orgel onderhouden maar enige jaren later

werden reparaties aangebracht door orgelbouwer Gabry.

Het orgel voldeed kennelijk niet aan de modernere eisen. Want in 1915 besluit men het orgel te laten renoveren. Het werd de meest ingrijpende wijziging in de geschiedenis van het orgel en het werd uitgevoerd door Martinus Vermeulen. Er werden registers gewijzigd en een gedeelte van deze registers werden op pneumatische laden geplaatst zodat het orgel zowel mechanisch als pneumatisch moest worden bespeeld. Ook in 1961 werd het instrument uitgebreid. Later bleken dat niet zulke gelukkige keuzes te zijn. Bij de totale restauratie in 1998-2001, door de gebroeders Van Vulpen uit Utrecht, werden de meeste toevoegingen uit 1915 en 1961 verwijderd. Met deze restauratie werd het orgel in zijn oorspronkelijke staat hersteld en is het een pronkjuweel in klank en kleuren in de Janskerk.

HENRY BEVINGTON

Een enigszins vreemde eend in de bijt is het niet in Nederland maar door de fa. Bevington & Sons uit Londen in Engeland gebouwde orgel in de Ontmoetingskerk in Wilnis. Een typisch klein Engels orgel dat dateert uit 1860. Deze firma is één van de grootste orgelbouwers in Engeland. Zij bouwde er meer dan tweeduizend over de gehele wereld en alleen al voor kerken in Londen meer dan vijftig. De eerste kerk waar dit orgel in stond was in Snow Hill, een wijk in Birmingham. Laatstelijk stond het in de Lady Margareth Church Walworth in Londen. De Ontmoetingskerk bezat een pneumatisch Spiering-orgel uit 1920. Dat was in die tijd modern want er werden vele orgels met pneumatiek uitgerust. Later beviel dit orgel niet

Orgel in de Ontmoetingskerk in Wilnis, gebouwd door de fa. Bevington & Sons.

Maarschalkerweerd-orgel in de kerk van de parochie van Sint Johannes de Doper in Mijdrecht/Wilnis.

meer, het was gammel en werd moeilijk bespeelbaar. Een tweetal liefhebbers heeft zich ingespannen om het orgel te vervangen en liet in 1981 het Bevington-orgel uit Engeland overkomen en installeren. Ook dit orgel was niet geheel meer up to date en nodig aan algehele restauratie toe. Inmiddels was dit instrument op de Rijkslijst van monumenten geplaatst zodat restauratie mogelijk werd. Dit heeft plaatsgevonden in 2005 en 2006 en de kerk beschikt thans over een prachtig klein typisch Engels orgel.

PIETER FLAES

Ook in de Nederlandse Hervormde kerk van Waverveen staat een monumentaal orgel. Het is door Pieter Flaes (1812-1889) in 1870 gebouwd. Zoals verscheidene collega's had Flaes het vak geleerd bij Jonathan Bätz en werd in 1841 zelfstandig orgelbouwer. Zijn werkgebied lag hoofdzakelijk in Noord-Holland en zijn opdrachtgevers waren veelal Doopsgezinden en Remonstranten. Het instrument werd niet voor Waverveen gebouwd maar voor de Doopsgezinde Vermaning te Kreil-Barsinghorn in Noord-Holland.

Het werd later verplaatst naar de kerken in Oterleek en daarna in Schermerhorn. In 1976 kocht de Kerkvoogdij het en liet het op een orgelgalerij bouwen. Het was overigens niet het eerste orgel in deze kerk. In 1888 was al een orgel aangeschaft van de Leidse bouwer Bik. Het werd echter al snel gammel zodat in 1920 bij Spiering uit Dordrecht een nieuw pneumatisch orgel werd aangeschaft. Ook dit orgel was in Waverveen geen lang leven beschoren en het werd vervangen door het Flaes-orgel. Inmiddels is het samen met de kerk en schitterende inventarisstukken erkend als een rijksmonument. Het Spiering-orgel werd in zijn geheel verkocht.

PIETER EN MICHAËL MAARSCHALKERWEERD

Pieter Maarschalkerweerd (1812-1882) leerde het vak bij Jonathan Bätz, zoals zovele vakgenoten. De families waren waarschijnlijk met elkaar bevriend. In 1840 ging hij samen met zijn collega Christiaan Schulting een eigen bedrijf beginnen en Bätz leverde werk aan. In 1848 beëindigden de twee de samenwerking en gingen elk op eigen voet verder. Zoon Michaël Maarschalkerweerd

Maarschalkerweerd-orgel in de kerk van de parochie van Sint Johannes de Doper in Mijdrecht/Wilnis.

(1838-1915) werd ook orgelbouwer hoewel hij eerst waterbouwkunde had gestudeerd. In 1860 ging hij met zijn vader samenwerken. In die tijd werden er veel Rooms-Katholieke kerken gebouwd en de heren Maarschalkerweerd, met hun katholieke achtergrond, werden veelvuldig uitgenodigd voor die kerken een orgel te bouwen.

Ook kregen zij in 1895 opdracht om het orgel voor het nieuwe Concertgebouw in Amsterdam te bouwen. Zo ook in 1879 voor de nieuwe kerk van de parochie van Sint Johannes de Doper in Mijdrecht/Wilnis. Deze was onder architectuur van Alfred Tepe gebouwd en in 1876 gereed was gekomen. Dit Maarschalkerweerd-orgel is het enige van de zeven orgels in De Ronde Venen dat specifiek voor deze kerk is gebouwd. Het werd eerst geplaatst op het zangkoor aan de westkant tegen de toren. Dit bleek in de loop van de jaren geen goede plaats want het heeft op een aantal plaatsen in de kerk gestaan, zoals op de vloer van het zuidelijk transept. Bij de restauratie van het orgel in 1997 werd

het in ditzelfde transept op een balustrade geplaatst. Het is in zijn soort een bijzonder orgel want de orgelkas werd vervaardigd door Mengelberg en het heeft zowel in het front als in één van zijkanten sprekende pijpen.

VERANTWOORDING

Voor het realiseren van dit artikel heb ik dankbaar gebruik kunnen maken van de bij de diverse restauraties uitgegeven boekjes en aangevuld met persoonlijke gegevens van de orgelbouwers zoals die op internet zijn te vinden.

Ik heb veel namen genoemd van al die handwerklieden die betrokken zijn geweest bij de ontwikkeling van de orgelbouwkunst. Belangstellenden kunnen aan de hand hiervan verder zoeken op internet. Het is de moeite waard!

Ik heb mij als leek op dit gebied onthouden van de technische samenstellingen van de orgels en ik heb me ook niet gewaagd aan het noemen van organisten. ■

Hoe de Rondeveense dorpen vreemdelingen weerden

NIET VAN HIER? DAN GEEN RECHT OP BIJSTAND.

door Joop Frankenhuizen

In 1788 wil de in Uithoorn geboren Marrijtje Aarsman in Ruige Wilnis gaan wonen. Haar probleem is dat zij daar geen verklaring kan overleggen waaruit blijkt dat Uithoorn de kosten van eventuele bijstand zal betalen en dat heeft zo zijn gevolgen.

VOOR LEEGLOPERS GEEN BIJSTAND

Het verlenen van bijstand is vanouds een kerkelijke aangelegenheid vooral omdat kerken leren dat barmhartigheid jegens de medemens een tegenprestatie kan zijn voor bedreven zonden. Sterker nog, armen zijn door God gewild om anderen de gelegenheid te geven tot het verrichten van goede werken. Eeuwenlang leunt de armenzorg dan ook op het verlenen van bijstand, verzorging in gestichten en op particulieren. Het gaat daarbij om het uitdelen van geld of levensmiddelen, brandstof en kleding aangevuld met medische zorg.

Echter met de groei van de bevolking stijgt het aantal mensen dat aanklopt om bijstand en veel bestuurders gaan armoede dan ook beschouwen als een bedreiging van orde en rust. Het is een bedreiging die bestreden moet worden en niet met aalmoezen in stand gehouden. Men begint onderscheid te maken tussen mensen die door lichaamsgebreken niet meer kunnen werken en luiards en leeglopers. Vooral met die laatste groep wordt de strijd aangebonden. Naast repressieve maatregelen tegen bedelaars (denk aan de bedelaarskolonie de Ommerschans in de provincie Overijssel) probeert de overheid met allerlei andere maatregelen de armoede in te dammen. Het is echter tevergeefs. Men bespeurt de symptomen van armoede en vreest de maatschappelijke gevolgen ervan, maar men doet niets aan de structurele achtergrond: het gebrek aan werk.

DE TOESTROOM AFREMMEN

Begin 18e eeuw is de armenzorg in Nederland in sterke mate plaatselijk georganiseerd. Zo ook in de Rondeveense dorpen. Van centrale wetgeving is geen sprake. Dat komt enerzijds omdat de lokale bestuurders armenzorg zien als een middel om de arbeidsmarkt te reguleren, maar vooral om de bestaande standenmaatschappij intact te houden.

Anderzijds zien de kerken armenzorg als een middel om de eigen aanhang te behouden. Fel keren zij zich dan ook tegen elke vorm van overheidsbemoeienis en centralisatie. Maar wanneer de economische situatie moeilijker wordt en armoede toeneemt, grijpt de overheid in. Een van de middelen is het verplicht stellen van akten van indemniteit om op die manier te proberen de toestroom van armen in te dammen. Dat gebeurt in de provincie Utrecht rond 1725. Akten van indemniteit zijn in feite woonvergunningen waarin de voormalige woonplaats garant staat voor de kosten, mocht de nieuwe inwoner in de bijstand geraken. Iemand die een dergelijke akte kan overleggen wordt bij verhuizing geen strobreed in de weg gelegd. Zo niet, dan volgt uitwijzing tenzij betrokkene schriftelijk verklaart geen beroep op de bijstand te zullen doen.

DE EIGEN ARMEN GAAN VOOR

Armbesturen en gemeenten zien wel wat in die akten van indemniteit. Een voordeel is dat de toeloop van vreemde armen wordt beperkt en men zich kan concentreren op de eigen armen. Alleen wanneer die eigen armen gaan verhuizen ontstaat er een probleem, want de zorgplicht blijft bij de diaconie of het armbestuur, maar de betrokkenen zijn uit het zicht verdwenen. Controle op de noodzaak van verdere bedeling wordt moeilijker en daarmee de bereidwilligheid om aan de akten van indemniteit mee te werken. Voor de armbesturen en de gerechten zit er niks anders op dan een minutieuze registratie van alle vreemdelingen die

zich in de dorpen willen vestigen en de eigen armen die van daaruit vertrekken.

In 1818 volgt de wet op het domicilie van onderstand (staatsblad 40). Deze wet vervangt de akten van indemniteit en bepaalt dat een behoeftige kan delen in de algemene onderstand van zijn of haar geboorteplaats. Daarnaast, als iemand vier jaar onafgebroken ergens heeft gewoond en daar belasting heeft betaald, kan die woongemeente 'domicilie van onderstand' worden. Jammer alleen dat het begrip 'domicilie van onderstand' er al snel toe leidt dat gemeenten hun arme inwoners op elkaar gaan afschuiven. De armenwet van 1856 zal daar een eind aan maken.

DE ZAAK MARRIJTIE AARSMAN

Rond 1788 liggen tussen Waverveen en Abcoude drie kleine dorpjes. Het zijn Waveren met 169 inwoners en gesitueerd langs de Waver met de Stokkelaarsbrug als middelpunt. Botshol met 191 inwoners op de plek waar nu het gelijknamige natte natuurgebied ligt en Ruige Wilnis met 241 inwoners in het zuiden van de Noorderpolder die nu Groot-Mijdrecht Noord heet. Gedrieën vormen zij het gerecht Waveren, Botshol en Ruige Wilnis. Het gerecht is een hoge heerlijkheid met eigen rechtspraak. Langs de Botsholsedijk staat hun eigen galg.

Botsholsedijk. Ooit stond hier de gerechtsgalg.

Laten we eens zien hoe dat gerecht omging met Marrijtie Aarsman die graag in Ruige Wilnis wil wonen, maar geen akte van indemniteit kan tonen. Hieronder de uitspraak van het gerecht in de oorspronkelijke tekst compleet met de toen gebruikelijke punten en komma's:

"PRO DEO

Compareerden voor Schout en Geregte van Waveren Botsholl en Ruigewilnisse Marrijtie Klaasze Aarsman. geboortig van Thamen aan den Uithoorn hujsvrouw van Franck van Blokland. en met denzelven haaren man geadsisteerd. en tot het passeeren en teekenen deezes geauthoriseerd; te kennengeevende dat zij comparante in d'onmogelijkheid was geraakt om bij haar inwooning onder deezes Gerechten te kunnen leeveren behoorlijke Acte van Indemniteit ten behoeve van de Roomsche gezinde Armen alhier, en zij dus volgens de Keure en Ordonnantie deezes Heerlijkheid, zig van hier met er woon zouden moeten begeeven; Edoch Eerbiedig Verzoekende dat dezelve keur ten haaren opzigten buijten effect wierd gesteld, en zij daar van mogte blijven verschoond.

Zoo is 't dat Schout en Geregte bovengemeld aan haar Suppliante op haar verzoek hebben gepermitteerd om binnen deezes Ambagten onder deezes speciaale conditie te moogen inwoonen; namentlijk dat zij Suppliante ooit ofte nooit eenig onderhoude alimentatien ofte Eenige Voorregten als andere Inboorlingen van deezes Gerechten, nogthe van den Geregte van Waverveen indien zij daar onder bij vervolg van tijd mogte koomen te woonen; ofte derzelven Roomsche Armbezorgers zal moogen ofte kunnen vorderen of pretendeeren; maar in teegendeel zig bij deezes verbindende dat in cas van onverhoopte armoede zig als dan voort van hier te zullen retireren, zonder eenige Ammeesteren hoegenaamd lastig te vallen, en al zoo den voorsz: Ambagten de facto te verlaaten, en dus dezelven ten haar opzigte kost en schadeloos te indemneeren en bevrijden; tot nakoming deezes verbind zij eerste als hij tweede comparant hunne Persoon en goederen als na Regten; alles zonder arg of list, in tot meerdere verzeeking is deezes door hun beiden geteekend; en door de meedeteekening van onze secretaris doen bekrachtigen. Actum den .. May 1788."

Armenwerf langs Bozenhoven in Mijdrecht. Rechts de Centra winkel van Reurings, daar waar nu de Hema staat.

Het Roomse armbestuur in het gerecht ontvangt kort daarop de volgende brief:

“VOOR DEN ARMEN

Marijtie Klaasze Aarsman geboortig van Thamen aan den Uithoorn, huisvrouw van Franck ... en woonende in de Noorder Polder onder den Geregte van Ruijgenwilnisse heeft ten behoeven van de Roomsche Gemeente Acte van Renunciatie voor Schout en Scheepenen van gemelde Heerlijkheedens, en voor die van Waverveen op heeden gepasseerd behelsende omme ooit ofte nooit eenige alimentatie ofte eenige voorregten dien aangaande van de Armbezorgers te kunnen of te moogen pretendeeren; Zo is 't dat Schout en Geregten van bovengenoemde Ambagte permitteeren de voorsz: Marijtie Klaasze Aarsman binnen deese Ambagte te wonen, mits zig ordentelijk gedragende, en den dorpslasten neevens de anderen ingezetenenen betaalende, als meede in cas van onverhoopte armoede zig de facto van hier zal retireren; dog andere of langer niet. Actum den .. Maj 1788. Ter Ordonnantie van Schout en Scheepenen bovengemeld. Getekend J: Wickevoort Crommelin.”

EEN HARD OORDEEL

Vrij vertaald: Marijtie kan geen akte van indemniteit tonen. Zij mag desondanks in Ruige Wilnis blijven wonen maar moet zich dan goed gedragen, de dorpsbelastingen betalen en geen beroep doen op de armenzorg. Doet ze dit laatste wel dan zal ze het gerecht moeten verlaten en terug moeten naar haar geboorteplaats. Aldus een hard oordeel uit 1788.

Hoe anders is de zorg voor vreemdelingen nu geworden. Waren onze voorouders te hard of zijn wij te zacht geworden. Op bovenstaande foto van nog niet zo lang geleden ziet u de zogenoemde armenwerf langs Bozenhoven in Mijdrecht. Rechts de Centra winkel van Reurings, daar staat nu de Hema. ■

Bronnen: RHC Vecht en Venen

Het Fort bij Uithoorn

tussen koop en verkoop [2]

door Stef Veerhuis

De officiële overdracht van de benodigde gronden voor de bouw van het fort Bij Uithoorn vond plaats op 9 juli 1888 ten kantore van notaris H.J.H. van der Heijden. Aanwezig waren J.G. de Voogt, dijkgraaf van het "Groot Waterschap de Rondeveenen", zijn secretaris Klaas Verdam en Luitenant-Kolonel Johan Drabbe als gemachtigde namens de Staat der Nederlanden. Het betrof de verkoop van drie kadastrale percelen in Sectie A, de nummers 787 (water), 788 (watermolen/woning) en 1217 (wegen). De koopprijs was eerder vastgesteld op fl. 22.598,-. In de koopvoorwaarden was vastgelegd dat de koper zich verplichtte tot o.a. de herstelwerken van de waterloop na de sloop van de molen, het aanbrengen van schoeiingen en de bouw van twee nieuwe bruggen. Terwijl de verkopers op hun beurt beloofden geen bezwaar aan te zullen tekenen tegen de bouw van het fort.

Nog geen drie weken later kwam het schriftelijk verzoek uit Den Haag om de Zuwensche of Hoflandsche molen te laten slopen. Over de menselijke tragedie die daaraan vooraf ging, heeft u in ons decembernummer uitvoerig kunnen lezen. Vooraf had men een lijst gemaakt van wat men na de sloop nog te gelde hoopte te maken aan materialen. Die opbrengst was begroot op fl. 1933,00. De onkosten werden geschat op fl. 766,25. De sloop van de molen was hoe dan ook onvermijdelijk, want in oorlogstijd moest men over een vrij schootsveld kunnen beschikken, zoals was vastgelegd in de zogenoemde Kringenwet. Voor deze gebieden gold een omvangrijk regelgeving m.b.t. bouw- en aanplant en binnen een kring van 300 meter mochten alleen houten huizen worden gebouwd. In geval van oorlog moesten huizen, gebouwen en bomen binnen de drie kringen zonder pardon konden worden afgebroken

of verbrand. De gebruikelijke Hinderwetprocedure voor de aanleg van de inlaatsluis verliep vlotjes en vervolgens kon de eerste werkzaamheden worden uitgevoerd. In oktober 1888 volgde een aanvraag van Adriaan Volker Lzn. uit Sliedrecht om rails voor een stoomtrambaan aan te mogen brengen over de Zuwe, voor het vervoer van zand vanaf de Amstel naar het nieuw te bouwen fort. Toen dat gebeurd was, liet men de enorme massa zand jaren onaangeroerd liggen voor het verkrijgen van de noodzakelijke inklink.

Tijdens die inklink en het "zetten" van het zand, waarvan de resultaten nauw-

lettend in het oog werden gehouden, richtte men zich voornamelijk op andere noodzakelijke grondwerkzaamheden. Het heeft er veel weg van dat einde mei 1894 groen licht kon worden gegeven voor bouwactiviteiten, want toen vroeg de Firma Staal en Haalmeijer uit Amsterdam vergunning aan om op de voormalige boezem van de Hoflandsche Molen een troepenloods te mogen plaatsen. Alleen is niet duidelijk of die gebruikt zou gaan worden als logiesruimte voor de arbeiders of voor opslag van materiaal. Voor de mannen die deze klus uiteindelijk moesten klaren, waren zowel de werkzaamheden als ook de omstandigheden zwaar. Van enig vertier zal geen sprake zijn geweest, want daar was men te moe voor, op enkele uitzonderingen na.

Toen na gedane arbeid het buitengebeuren uit de alcoholische hand ging lopen, dienden omwonenden hier een klacht over in. Dat was voor de burgemeester aanleiding om hierover zijn ongenoegen kenbaar te maken aan de toezichthoudende ingenieur op het fort en de burgervader dreigde met de inzet van politie. In zijn antwoordbrief van 20 december 1910 beriep de ingenieur zich op onmacht, omdat de wanordelijkheden en uitspattingen plaats hadden gevonden buiten het werkterrein op de publieke weg. Ongetwijfeld zullen er van tijd tot tijd donderpreken zijn gehouden, maar of die geholpen hebben, valt niet meer te achterhalen. Maar helemaal vreemd was het niet. De wanordelijkheden e.d. worden genoemd in de bewaarde dagboeken van opzichter De Beus en de Nijmeegse aannemer Blecourt tijdens de bouw van de forten De Kwakel en Bij Kudelstaart. Het tekort aan werkvolk werd gecompenseerd met ingehuurde onderaannemers en plaatselijke arbeiders. Maar een goede verstandhouding over en weer was bij tijd en wijle ver te zoeken met dronken poldervolk. Het citaat uit het dagboek van De Beus sprak voor zich: "(...) het volk, zoo wel losse als het timmervolk, (was) weer door gebrek aan toezicht door den aannemer flink aan het slabakken".

Intussen was er een Staatscommissie ingesteld die zich bezig ging houden met het in kaart brengen van allerlei vraagstukken over bijvoorbeeld het provianderen en de wijze van bevoorraden binnen De Stelling in geval van calamiteiten. Aan de hand van ruwe schattingen ging men ervan uit dat er in een dergelijke situatie minimaal 600.000 monden gevoed moesten worden. Het was dus wenselijk om in noodsituaties op korte termijn te weten op wie en wat men zo nodig terug kon vallen. Aan de hand van vragenlijsten gericht aan

de bestuurders van aangrenzende gemeenten wilde men inventariseren welke zaken van belang zouden kunnen zijn, zo ook in Mijdrecht.

De antwoorden op de vragen 4 tot en met 10 van het onderzoek geven een beeld over het wonen en werken van onze voorouders, die hier in 1888 leefden.

Brief van den Intendant in de 1e Militaire Afdeeling, van den 13e Augustus 1888 No. 65. - ten behoeve van de Aproviandering der Amsterdamsche Stelling

[VERTROUWELIJK]

VRAGEN

- 1 *Hoe groot was het aantal inwoners Uwer gemeente op 1e Januari 1888? **3934**
Aantal huizen? **829**
Hectaren grasland? **± 1400 H.A.***
- 2 *Omtrent de gelegenheid tot inkwartiering en tot stalling en weiden van paarden en vee?
9 Officieren / 248 manschappen / stalling paarden 's Zomers 121 / 's Winters 54*
- 3 *Er is natuurlijk in Uwe gemeente meerdere gelegenheid tot inkwartiering enz. dan de inkwartieringstabellen aangeven. Wordt opgave verzocht van het aantal officieren en manschappen dat, ingeval van nood, voor korten tijd, bij de ingezetenen met huisvesting en voeding kan worden ingekwartierd, en even zoo van het aantal paarden, dat als dan zou kunnen worden gestald?
± 40 manschappen en ± 20 paarden*

Het leggen van de fundering voor het fort De Kwakel 1905.

Afbeelding: Collectie Stelling van Amsterdam.

Kaart van Mijdrecht door Jacob Kuyper 1865-1870.
Afbeelding R.H.C. Breukelen.

4 Welke zijn in Uwe gemeente de voornaamste boerderijen, graan- en pelmolens, fabrieken, bakkerijen en slachterijen? Hierbij te willen vermelden wie de eigenaren zijn en waar ze zijn gelegen met Wijk en Huisnummer.

KORENMOLEN - J.J. Wolterstorff – W1/222

BAKKERIJEN – Wed. G. Benekamp – W1/169 + J.J. Sohl – W1/204 + J.W. de Boek – W2/23 + Th. De Haan – W2/35 + A. van Bommel – W3/61 + J. Hoogendoorn – W4/59 + H. Trompert – W4/36

SLAGERIJEN – D. v. Smirren – W1/203 + J.S. de Jong – W2/38 + S.J. de Jong – W3/71b

BOERDERIJEN Wijk 1 - H. Goes /14 + W van Wijngaarden /87 + K. van Wieringen Jr /162 + D. de Groot /155 + J. Eikelhof /248 + T. Zijveld / 250 + P. de Rijk /267 + J. Willig /275 + J. de Boer /284 + F. de Boer /286 + C. Krul /290 + J. Winkel /294 + J. Stelling /300 + K. Schuijt /310 + P. van Yperen /314 + T. Krul / 319

BOERDERIJEN Wijk 2 – G. Roeleveld /178 + J. Plooi / 126 + A. Eikelenboom /128 + H. Stam /134 + D. Stam /136 + K. Winkel /138 + W. Winkel 138a + A. Straathoff /141 + J. Karsemeijer /142 + P. Muijs /143 + P. Kiebert /157 + J.H. van Dam /159 + W. van Schie /166 + P. van Deure /168 + H. van Zadelhoff /171 + C. Habben /176 + W. Hoogendoorn /177

BOERDERIJEN Wijk 3 – J. Suidgeest /19 + P. Rietveld /20 + Wed. H. Stam /62 + J. Engel /123 + J. Oliemans /138a + G. van Mourik /142 + A. Hoogeveen /141

BOERDERIJEN Wijk 4 – M. Kamper /10 +

J. Janmaat /47 + J. Scheur /69 + W. Kandelaar / 72

BOERDERIJEN Wijk 5 – J. Verlaan/1 + J. Burggraaff /4 + A.A. Egberts /17 + R.S. van Kempen /18 + J. v.d.

Maat /21 + W. Verhaar /24 + Wed. H. Burggraaff /26
H. Burggraaff /26b + J. Bos /29 + C. van Veen /31 +
A. Dam /33 + Wed. A. v.d. Horst /34 + T. van Veen
/35 + C. Rijlaarsdam /36 + P. Konst /49 + J. Buijs /59
+ J.J. Beuk /72 + W. Hardijzer /73 + T.C. Rodenburg
/74 + A. Zekveld /76 + J. van Leeuwen /76a

5 Zijn er in Uwe gemeente ook veenderijen aanwezig?
**Veenderijen bestaan alhier niet meer, de uitge-
veende plassen zijn alle drooggemaakt**

6 Waar zijn, behalve aan de fabrieken, voorraden van
brandstoffen (steenkolens, cokes, turf, en brandhout)
aanwezig, die eenigzins van belang zijn?

**C. Keller – W1/94 + D. Catsburg Pzn – W1/115 +
Wed.J. Broerse W2/11 + C. Rijneveld W3/33**

7 Wie zijn de voornaamste handelaren, winkeliers
enz. in vee, fourages, granen, hooi, stroo, levens-
middelen en kruidenierswaren?

FOURAGES – Wed. J. Broerse W2/11 + W. Engel
W3/84 + L. v.d. Maat W3/94

VEE – L. van Veen W4/46 + J. Janmaat W4/47

KRUIDENIERSWAREN – C. Keller W1/94 + P. v.d.
Neut W1/113 + C. Kok W1/183 + B. van Doesburg
W1/225 + L. v.d. Maat W3/94 + A. Rijnbeek W4/17 +
C. van Rijn W5/50

8 Waar zijn volksgaarkeukens of spijskokerijen ge-
vestigd en waar bestaat overige kookgelegenheid,
bijvoorbeeld in Rijks- of andere Gestichten enz.
en voor hoeveel personen zijn die gelegenheden
ingericht. Van hoeveel liters inhoud zijn de kooke-
tels? **Deze zijn niet aanwezig.**

9 Hoeveel bedraagt ongeveer het aantal wagens,
tweewielige karren en rijtuigen, door paarden
getrokken en geschikt voor het overbrengen van
goederen?

**WAGENS ± 200 / TWEE WIELIGE KARREN
geener / RIJTUIGEN ± 120**

Welke personen staan als verhuurders van dergelijke
voertuigen bekend en waar wonen ze?

VERHUURDERS – H. Goes W1/14 + W. van Wijn-
gaarden Sr. W1/87 + A. van der Laan W1/130 +
L. de Vlieger W1/278 + J. de Boer W1/284 + C. Krul
W1/290 + J. Winkel W1/294 + C. van den Haak
W1/307 + K. Schuijt W1/310 + J.H. Reijnhoudt
W1/313a + P. Bunschoten W2/129 + C. van Egmond
W2/130 + Wed. H. Stam W3/62 + A. Proot W3/82 +
W. Engel W3/84 + J. Verburg Czn. W3/138 +

W. Kandelaar W4/72 + J. Verlaan W4/51 + Wed. H. Burggraaff W4/26 + J.J. Beuk W4/72

- 10 Hoevele **BOOTEN** (goederen- / passagiers- / sleepboten) zijn in de regel aanwezig? **Nihil**
BEURTSCHEPEN? Één beurtschipper
VAARTUIGEN? ± 50 van gemiddeld 15 ton inhoud
VERHUURDERS – Wed. J. Veerhuis W1/108 + G. Stofberg W1/234 + D. Munnik W3/55 + J. Vink W3/72
- 11 Welke zijn in Uwe gemeente de meest gelezen locale of plaatselijke-
DAGBLADEN? Het Nieuws van de Dag / Utrechtsch dagblad / Weekblad voor Abcoude + omstreken
ADVERTENTIEBLADEN? het Utrechtsch advertentieblaadje
- 12 Welke zijn de voornaamste middelen van bestaan?
Veehouderij en akkerbouw
- 13 Naar welke plaatsen worden uit Uwe gemeente de producten van landbouw en veeteelt gewoonlijk ter markt gebracht? **Purmerend / Amsterdam / Utrecht / Bodegraven / Leiden / Woerden**
- 14 Of indien in Uwe gemeente zelve belangrijke markten gehouden worden, van waar geschieden in dat geval de voornaamste aanvoeren en op welke tijdstippen worden die markten gehouden?
Er zijn geene Markten hier
- 15 Hoe is de hoedanigheid van het drinkwater?
Als drinkwater wordt uitsluitend regenwater gebruikt
- 16 Zijn er buurtschappen of wijken waar het water schaarsch of nadeelig voor de gezondheid is?
Goed Wel- of pompwater is er in de geheele gemeente niet
- 17 Zoo ja, is dit ook op bepaalde tijdstippen van het jaar het geval en op welke wijze wordt daarin dan voorzien? **Vooraf in den zomer is er wel eens gebrek aan drinkwater, door aanvoer van elders, vooral uit Kockengen wordt hierin voorzien**
- 18 Is in Uwe gemeente een drinkwaterleiding? **Neen**
- 19 Welk water wordt gewoonlijk voor huishoudelijk gebruik? **Regenwater**
En voor paarden en vee? **Polderwater**

NOTE: Mijdrecht was sinds 1862 tot en met 1930 uitgegroeid van twee, naar vijf wijken.

Wijk 1: Bozenhoven – Dorpsstraat – Kerkvaart – deel Derde Bedijking – Waterschap Groot Mijdrecht en Nutslaan.

Wijk 2: Dorpsstraat – Kerkstraat - Hofland – Mijdrechtse Zuwe en Eerste Bedijking.

Wijk 3: Amstelkade – Mennonietenbuurt en deel Kromme Mijdrecht.

Wijk 4: Deel Derde Bedijking en De Hoef Oostzijde.

Wijk 5: deel Kromme Mijdrecht vanaf de Ponskoe-kerluis – De Hoef Westzijde – Ruige Kade – Vrouwenakker en Blokland. Het huidige begrip "even en oneven" was niet in gebruik en berustte op de looproute van de postbode.

Het fort Bij Uithoorn van bovenaf gezien, met dank aan Conan Dijkstra ©.

Na de oplevering van fort De Kwakel in 1906 ontstond er een impasse en zou het nog ruim vijf jaar duren voordat de verdedigingswerken aan de Drecht, bij Waver Amstel en bij Uithoorn opgeleverd konden worden. Toen kon begonnen worden met plannen voor een toekomstige oefenscenario in het zuidwesten van de hoofdstelling. Op het laatste moment moest de strategie herzien worden, omdat - tegen de zin van Defensie in - ten westen van het fort Bij Uithoorn, gronden in erfpacht waren uitgegeven voor de aanleg van de spoorlijn Uithoorn-Alphen aan den Rijn. Deze lijn zou dus binnen de Stelling worden aangelegd. Het stem verheffen mocht niet baten want de lijn werd in 1915 in gebruik genomen. De spoorlijn werd door gebrek aan vervoer overigens al in 1936 opgeheven. Voor eind september 1912 werden er grote oefeningen aan het Zuidfront aangekondigd. Voorafgaande aan die oefening was sprake van slecht weer en daarom zag men af zien van inundaties. Men zou doen alsof

er land onder water was gezet. Ook het gebruik van tenten als bivak werd afgeblazen maar met spontaan aangeboden onderdak door de bevolking kon worden gecompenseerd. Mijdrecht nam de zorg op zich voor het inkwartieren van 11 officieren, 347 minderen en 6 paarden. Wilnis - waar het hoofdkwartier van generaal-majoor A.W.J. Fabius ingericht zou worden - bood huisvesting aan 20 officieren, 39 minderen en 40 paarden.

"Wilt gij den vrede, bereidt u ten oorlog", kopte de courant "Nieuws van de Dag" van zaterdag 21 september 1912. Uit deze aankondiging en de uitvoerige details in het bewuste artikel valt op te maken dat de legerleiding er alles aan was gelegen om de summier aanwezige kennis van militair strategische oefenstof, bij een klein leger van correspondenten - voorafgaande aan een echte strijd - op het juiste spoor te zetten. Om een en ander op de voet te kunnen volgen, had men E.F. Insigner, kapitein van de generale staf benoemd tot technisch voorlichter voor de dagbladders.

Tirailleurs in actie tijdens de oefeningen. Afbeelding uit het tijdschrift De Prins van 1912.

Op maandag 23 september 1912 werden de stellingen ingenomen en de forten bemand door manschappen van het 24e en 25e bataljon Landweer uit Amsterdam. Dat was een spektakel dat, gelezen de krantenberichten, door veel ingezetenen van zeer nabij werd gadeslagen. Ook de oefeningen later die week hadden bepaald niet te klagen over plaatselijke aandacht en de plaatselijke Hermandad moest alle zeilen bij zetten. Voor velen zal het verloop van "de strijd zelve" moeilijk te volgen zijn geweest. Het was uiteindelijk aan de scheidsrechters om te bepalen welke verliezen er werden geleden bij "de roden" van het aanvallende Zuidland "De Rooien" en bij "de blauwen" van het verdedigende Noordland. Een ingezonden berichtje in de courant "Het Volk" van 3 oktober 1912 probeerde duidelijk te maken dat het destijds voor 12 landweermannen bepaald niet van het gebruikelijke leien dakje is gegaan.

LANDWEERVERWARRING Toen ik mij Maandag 23 September in Amsterdam aangemeld had, werd ik met

nog 12 mannen ingedeeld in het fort de Nes. Maar wij gingen met de boot naar Uithoorn, waren daar natuurlijk niet terecht en moesten dan maar zolang in de loods bij het fort Uithoorn. Daar konden wij ook niet blijven en moesten dan maar naar het fort De Kwakel. En dat ging zoo maar heen en weer tot Woensdagmorgen zonder dat ons eten en drinken verschaft werd en zonder nachtlgies. Eindelijk werden we toen door den burgemeester van Uithoorn ingekwartierd. Deze vertelde ons dat hij ons al Dinsdagavond kwartier bezorgd had, maar doordat een piepjong tweede luitenantje ons des nachts in touw gehouden had om een kanon naar een batterij te brengen, waren wij dan maar twee dagen en twee nachten voor ons eigen kosten bij de landweer in dienst. En toen wij Zaterdag traktement ontvingen kregen we nog 16 cent tekort. Bij manoeuvres krijgt men 3 cent per dag toelaag, maar die kregen wij nu niet, terwijl sommigen ze wel gehad hebben, waar zou dat geld nu blijven? Al deze dingen zijn gebeurd bij het 25e distrikt vestinglandweer. Wij waren aan de vuurlinie bekend als de 12 zwervers.

Relatief korte tijd was hier ooit sprake van een opperste staat van paraatheid. Maar naarmate de mobilisatieperiode tijdens de Eerste Wereldoorlog verstreek, maakte deze alertheid plaats voor pure verveling bij Jan Soldaat. De leegstand van het fort Bij Uithoorn nadien werd voornamelijk benut voor opslag van goederen. De administratieve status van het vestingwerk devalueerde na 1926 van derde klasse naar geen klasse en op 19 februari 1959 werd het fort als vestingwerk opgeheven. Heden ten dage deels aan het zicht onttrokken, door een op 'n liniewal gelijkend zandbed maar nu bestemd voor de aanleg van een rotonde. Eigenaar Staatsbosbeheer heeft de erfpacht en het gebruik voor evenementen in handen gegeven aan "FORT AMSTEL-HOEK". Het is één van de tien forten die nog wachten op revitalisering en (her)ontwikkeling. Een taak die lijkt te zijn weggelegd voor de AMBECO groep. ■

Geraadpleegde bronnen o.a.

- www.stellingvanamsterdam.nl
  - Oneindig Noord Holland <http://onh.nl/nl-NL/verhaal/12041/stelling-van-amsterdam-1>
  - www.stelling-amsterdam.nl
  - De Stelling van Amsterdam Jaap de Zee e.a.
  - 't Fort Abcoude
  - Notarieel archief RHC Breukelen
  - In en uitgaande stukken Mijdrecht RHC Breukelen
  - Delpher historische Kranten
- met dank aan Jan Rouwenhorst

Juf E.K. Mulder, 45 jaar onderwijzeres in Vinkeveen

door Jan de Haan Joh.zn

Veel Vinkeveners herinneren zich juf Mulder. Ruim 46 jaar was zij onderwijzeres bij de Christelijke Nationale School, waarvan bijna 45 jaar in Vinkeveen. Haar zwakke gezondheid zou ertoe leiden, dat zij in het onderwijs terecht kwam. Een groot voorrecht begin twintigste eeuw voor een meisje uit een arbeidersgezin. Bij de afscheidsreceptie in 1963 krijgt Mej. Mulder de gouden eremedaille, verbonden aan de orde van Oranje-Nassau, opgespeld door burgemeester Blom.

OUDERS EN JEUGD

Engje Klazina (En) Mulder is geboren op 23 december 1897. Zij is de oudste in het gezin van Hannes Mulder en Pietertje de Ruiter. Sientje volgt als tweede; zij trouwt later met bakker Jan de Haan van de Herenweg en zijn mijn opa en oma (JdH).

Dan volgen nog Cornelia en Pie. Pie trouwt met Kees van der Vliet en zij gaan in Donkereind wonen. Het gezin Mulder woont op het erf van de ouders van Pietertje: Cornelis en Klazina de Ruiter. Zelf bewoont Cornelis het nu nog bestaande huis, Herenweg 80 in Vinkeveen. Dit huis heeft hij in 1876 laten bouwen, getuige een ingemetselde steen met als tekst: "De eerste steen gelegd, 15 april 1876 door Pietertje de Ruiter, oud

3 jaren". Ook 140 jaar later woont er nog familie van Cornelis, n.l. Wim Samsom en Pie van der Vliet.

Destijds was het een erf vol met fuiken en visnetten, want de ouders en grootouders van En Mulder zijn broodvisser. In de ringvaart ligt jarenlang de baggermachine "Op hoop van Zegen". Het erf is de vaste aanlegplaats als de machine niet gebruikt wordt. Op dit erf brengt En Mulder haar jeugd door. Op jonge leeftijd krijgt zij twee keer een zware longontsteking waardoor haar longen zwak blijven.

Begin 1900 staat de Chr. Nat. School aan de Schans, op de kruising van Demmerik en Donkereind; meester Paap is dan hoofd van de school. Deze "School met den Bijbel" is ontstaan in 1880. Het christelijk onderwijs werd in die tijd tegengewerkt door een nieuwe onderwijswet van minister Kappeyne van de Copello. Deze wet stelde eisen aan de leslokalen en het aantal leerlingen moest kleiner worden. Als aan deze eisen niet kon worden voldaan, kreeg de school geen overheidssubsidie.

Maar de handen werden ineen geslagen en in 1879 werd de Unie "Een school met den Bijbel" opgericht. Met steun van deze Unie, de jaarlijkse Unie-collecte en het schoolgeld van de ouders van de leerlingen, konden de plaatselijke scholen voor het bijzonder onderwijs draaiende gehouden worden.

Herenweg 80

Hannes Mulder en Pietertje de Ruiter; ouders van En Mulder.

Vanaf 1880 is meester Paap hoofd van de school. Eerst alleen, later geholpen door een onderwijzeres, gaf meester Paap het onderwijs aan de leerlingen. Ook juf Mulder heeft nog les van meester Paap gehad. Hij stond bekend om zijn sierlijk handschrift en aan het schrift van zijn leerlingen kon men zien wie hun leermeester was. De school aan de Schans was heel sober ingericht. Eén groot lokaal met in de tijd van En Mulder drie rijen banken. Eén portaal als klompen- en kledingbergplaats en twee wc's buiten. Door de beperkte inkomsten, hoofdzakelijk het schoolgeld, moest het schoolbestuur een zeer zuinig financieel beleid voeren. Voor het schoolgeld waren vier rangen. Telkens als er een nieuwe leerling kwam, moest op de bestuursvergadering de rang vastgesteld worden. Tot zijn dood in 1906 geeft meester Paap les in de school aan de Schans.

Links: Chr. Nationale School aan de Schans in Vinkeveen.
Rechts: Meester Paap.

Zo loopt En Mulder dagelijks naar de Schans op haar wit geschuurde klompen. Een flink eind voor een meisje met zwakke longen. Regelmatig moet ze ziek thuisblijven waardoor ze maar twee en een half jaar de lagere school kan meemaken.

In 1907 wordt er een nieuwe school in de Heul gebouwd, op de hoek Herenweg/Heulweg; nu is het nog maar een klein eindje lopen naar school voor de zusjes Mulder.

Het hoofd van de nieuwe school in de Heul is meester de Ru. Hij is het die moeder Pietertje voorstelt om En door te laten leren. Haar gezondheid laat niet toe dat ze na de lagere school als dienstbode gaat werken op een boerderij, wat gebruikelijk is. Doorleren was in die tijd, 1910, ongehoord. Dat deden alleen de kinderen van de burgemeester, dominee, dokter of rijke boeren. Moeder Pietertje ging toch eens informeren bij meester Kooi in Wilnis om hem te polsen over de kosten. Die zouden zijn: 100 gulden voor vier jaar lessen aan de Normalschool in Breukelen, 100 gulden fiets en onderhoud en 100 gulden voor boeken.

De nieuwe school in de Heul, geopend op 29 november 1907. De school aan de schans was te klein geworden voor 80 leerlingen. Wellicht is deze foto tijdens de opening gemaakt, want bijna alle 80 leerlingen staan erop. Drie zusjes Mulder zitten links vooraan, v.l.n.r. En, Cornelia en Sientje. Meester de Ru zit links van En Mulder op de stoel.

“En als u het meisje (En) kunt kleden en voeden, zonder dat zij iets inbrengt en ze blijft dan eens tot haar veertigste jaar bij u, zult u er geen spijt van hebben”, besloot meester Kooi tegen moeder Pietertje. Zo kon En gaan leren, terwijl haar zussen Sien en Cor als dienstbode op een boerderij gingen werken. Pie, de jongste zus, bleef thuis werken; in huis en vissen met haar vader en herstellen van netten en fuiken. Dit heeft juf Mulder altijd het gevoel gegeven van een zeer bevoorrechte positie te midden van drie zusters.

Foto links: En, Sien en Cor - Foto rechts: En en Pie Mulder.

VOOR DE KLAS

De studie van En Mulder verloopt voorspoedig. Op 12 februari 1915 verkrijgt zij de akte van bekwaamheid voor handwerken en op 22 april 1916 de akte van bekwaamheid als onderwijzeres. Zij begint haar loopbaan op 15 mei 1916 bij de Chr. Nat. School in Vinkeveen. Zij is dan 18 jaar. Net voordat juf Mulder een vaste aanstelling zou krijgen,

vertrekt dominee Roos met vier schoolgaande kinderen uit Vinkeveen. Door dit vertrek kwam het aantal leerlingen onder het voorgeschreven aantal en moest zij gaan solliciteren. Zij kwam toen in Ouderkerk a/d IJssel terecht en werkte daar van 1 januari 1917 tot 1 september 1918. Daar had zij het niet naar haar zin en was erg blij toen ze een vaste aanstelling in Vinkeveen kon krijgen, terug in haar vertrouwde omgeving. Ze zal tot haar pensioen, eind 1962, blijven!

Vanaf 1909 is meester Schreutelkamp hoofd van de school in de Heul. Veel jaren zal juf Mulder met hem samenwerken en met veel andere collega's, zoals meester Bison (schreef ook kinderboeken) en juf Jo Hagoort.

Schooljaar 1919-1920. Rechts: meester Schreutelkamp, links staand: juf Mulder en zittend: juf Hagoort.

Twee generaties kinderen in Vinkeveen krijgen les van juf Mulder. Zo ook haar neefjes en nichtjes de Haan en van der Vliet. Thuis was het "tante En"; op school "juf Mulder". Zij vergisten zich nooit.

Naast het schoolwerk heeft En Mulder ook vele jaren leiding gegeven aan de Hervormde Meisjesvereniging en de afdeling Vinkeveen en Waverveen van de N.C.V.B. (Nederlandse Christen Vrouwen Bond). Ook houdt En Mulder lezingen.

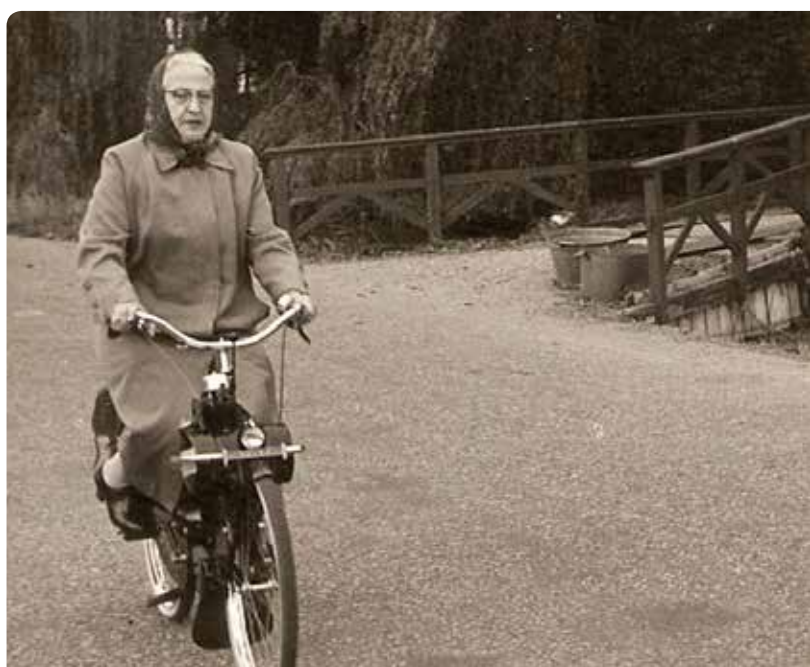
Dit doet zij o.a. tijdens ouderavonden van de school, maar ook wel op een jaarvergadering van de mannen- of vrouwenvereniging. Haar kennis en belezenheid was zo groot, dat zij een onderwerp uitgebreid op papier kon zetten en voordragen. Er is een schrift bewaard gebleven waarin En Mulder de lezingen heeft opgeschreven. De eerste lezing is in 1933 gegeven en wel op een ouderavond. Het onderwerp is, hoe toepasselijk, "zitten blijven". Andere onderwerpen zijn: Florence Nightingale, Luther, Juliana van Stolberg, enz.

Het ontstaan van en het behoud van het christelijk onderwijs ligt En Mulder na aan het hart. Over de schoolstrijd in de 19e eeuw en het ontstaan van de "School met de Bijbel" in Vinkeveen houdt ze in 1938 een uitgebreide lezing, wellicht op een ouderavond.

Juf Mulder blijft ongetrouwd. Zij verzorgt haar ouders en helpt ook mee in de gezinnen van haar zusters. Jaarlijks organiseert ze het verjaardagsfeest van haar ouders in de zomer. Haar zussen en zwagers met de kinderen zijn dan allemaal op bezoek. Hoogtepunt voor haar neefjes en nichtjes is dan als afsluiting in optocht naar de Heulbrug voor een ijsje!

Dankbaar is ze ook als ze met haar familie op 16 april 1947 de gouden bruiloft van haar ouders kan vieren. Op 15 mei is juf Mulder 40 jaar werkzaam in het christelijk onderwijs. Dit wordt met een receptie gevierd in Hotel Buitenlust. Ook burgemeester Blom komt haar feliciteren.

De afscheidsreceptie van juf Mulder wordt gehouden op 23 januari 1963. Dit is een maand nadat zij 65 jaar is geworden. Juf Mulder krijgt tijdens de receptie de gouden eremedaille, verbonden aan de orde van Oranje-Nassau, opgespeld door burgemeester Blom. Tot 1969 blijft ze wonen op het oude erf, Herenweg 80. Dan kan ze in een nieuwgebouwde bejaardenwoning terecht in Zuiderwaard en vijf jaar later verhuist ze naar Zuiderhof, nadat ze ernstig ziek geweest is. Engje Klazina Mulder overlijdt op 5 augustus 1982 op de leeftijd van 84 jaar. Haar leven was dienen in het christelijk onderwijs en zorgen voor haar ouders en familie. ■

E.K. Mulder op haar Solex, 1960.

Damhekken in het land van Bijleveld en Gagel

door Piet van Buut

Voor aankomende landschapschilders en natuurfotografen zijn de damhekken een geliefd onderwerp. Het horizontale middenstuk, geflankeerd door schuin naar de slootkant aflopende zijstukken vormen een fraai markeringspunt in het vlakke weidelandschap. Een damhek in vervallen, scheef hangende toestand, uitkomend boven een wit sneeuwdeken siert menig schilderij of natuurfoto. Maar wanneer het er nogal veel zijn in een betrekkelijk klein gebied, wordt het al gauw een rommeltje. Dat vonden Joost Samsom en zijn burens aan de Gagelweg in Wilnis ook. Ze lieten kunstenaar René Knip nieuwe stevige damhekken ontwerpen, die allemaal voorzien zijn van een naam. We gingen op zoek naar het hoe en waarom van de damhekken in dat gebied en naar de namen op de hekken. Daarvoor doken we in de geschiedenis van een bijzonder, moeilijk toegankelijk landschap, dat pas vanaf 1960 door ruilverkaveling naar zijn huidige vorm groeide.

De polder Groot Mijdrecht-Wilnis, waar het Gagelgebied deel van uitmaakt, was van oudsher een moerassig en moeilijk bereikbaar veengebied. Door dit gebied stroomden tal van riviertjes en watergangen. Eeuwenlang was de Bijleveld een belangrijke vaarroute. De Bijleveld is een afwateringskanaal dat in de dertiende eeuw is gegraven om de polders Bijleveld en Reijerscop te ontwateren. Deze polders aan de westkant van Utrecht konden niet goed meer afwateren op de dichtgeslibde Hollandse IJssel. Omdat het Hoogheemraadschap Rijnland niet wilde dat het water in de Oude Rijn werd geloosd, gaf de Graaf van Holland toestemming om een zeventien kilometer lange afwatering naar de Amstel te graven. De Bijleveld is in 1413 gegraven. Het beginpunt ligt bij Harmelen. Voor het eerste stuk maakte men gebruik van de aanwezige Vleutense Oude Rijn. Vanaf de Hofstede de Wel ten zuiden van het vroegere dorp De Haar groef men de nieuwe watergang in de richting van Kockengen. Men kwam uit in de bestaande voorwatering van de polder Kockengen. Langs dat dorp sneed men een hoek af van de polder Spengen tot aan de Joostendam. Die dam vormde een kering tussen het water van de Bijleveld en dat van de omstreeks 1385 aangelegde Heycop of Lange Vliet. De Bijleveld liep vanaf De Wel tot de Joostendam over een lengte van negen kilometer langs de Heycop. Via deze Heycop leidden de aanwonende

eigenaren het overtollige water langs Kockengen naar de Vecht in Breukelen. Deze situatie leverde gedurende vele eeuwen een telkens terugkerende bron van moeilijkheden en geschillen op vanwege het overlopen van het iets hoger staande Heycopse water in de Bijleveld. In het handvest van 1413 was bepaald dat er volstrekt geen gebiedsvreemd water in de Amstel terecht mocht komen. Vanaf de Joostendam ten noorden van Kockengen groef men een nieuwe watergang langs de zuidwestelijke zijde van de Achterkade van Spengen tot aan de zuidelijke grens van de Ronde Venen. In het gebied van de Ronde Venen maakte men gebruik van bestaande watergangen, voor een deel kavelsloten en voor een deel open water dat nu niet meer bestaat. Dat open water heette de Oude Rijt. Het eindpunt lag een stuk stroomafwaarts van Uithoorn. Kort na 1674 bouwde men daar de Nessersluis. Als kanaal voor afwatering is het traject van de Bijleveld door De Ronde Venen omstreeks 1677 vervallen. Daarvoor in de plaats kwamen de Geer, die ook wel Bijleveld werd genoemd langs de noordzijde van Spengen en Kamerik alsmede een deel van de Heinoomsvaart tot aan de Kromme Mijdrecht (ook wel Amstel genoemd) in de buurt van Woerdense Verlaat.

DE AANLEG VAN SLUIZEN

De Joostendam met sluis bij Kockengen was vroeger de scheiding tussen de afwateringskanalen Bijleveld en Groote Heycop. Een sluis in de dam zorgde ervoor dat schepen over beide kanalen konden varen. In de eeuwen na de ontginning werd de waterafvoer in De Ronde Venen een steeds groter probleem. Door inklinking van het veen was de bodem flink gedaald. In het rampjaar 1672 was het gebied ook nog eens onder water gezet om de Franse troepen tegen te houden. Die waren in 1673 weer vertrokken, maar grote delen van het gebied bleven veel te nat. Daarom werd de Rondeveense Polder opgericht. Die gaf toestemming voor de aanleg van een ringkade rondom de polder. Hierin werden de bestaande Geerkade en de Veenkade opgenomen. Op Utrechts grondgebied werden drie sluisen in de ringkade gebouwd: de Dooijersluis in de Bijleveld, de Oudhuyzersluis in de Heinoomsvaart en de Demeriksesluis in de Geuzensloot. De Nessersluis was de

vierde sluis. Die verbond de Bijleveld met de Amstel. De Dooijersluis bemoeilijkte de waterafvoer. De Geer en de Heinoomsvaart werden daarom verbreed, zodat het water van de Bijleveld naar de Kromme Mijdrecht kon stromen. Als scheepvaartverbinding bleef de Bijleveld belangrijk. Tot de drooglegging van de Polder Groot Mijdrecht in 1869, voeren schepen in noordelijke richting naar de Amstel. De Dooijersluis werd in 1840 vernieuwd en bleef tot 1940 in gebruik. Toen is de sluis kolk gedempt en eindigde de scheepvaart op de Bijleveld.

HET ONTSTAAN VAN DE POLDER

Wilnis, Mijdrecht en Vinkeveen vormden samen De Ronde Venen. Deze naam is ontleend aan de cirkel die oude afwateringskanalen en riviertjes zoals de Angstel, de Kromme Mijdrecht, de Bijleveld, de Geer en de Amstel vormden rondom het gebied. Het gebied maakte heel vroeger deel uit van een grote binnensee. Door duinvorming ontstond geleidelijk land dat vooral bestond uit rivier- en zeelei. Daarop groeide veenmos en ontstond een steeds dikker worden veenlaag. Al in 1085 werd het gebied bij Wilnis aangemerkt als een moerassige streek waarin grondstukken werden uitgegeven om te worden verveend. Aanvankelijk was de ontwatering het grootste probleem. Daarvoor werden sloten en watergangen gegraven. Vanaf de zeventiende eeuw tot omstreeks 1910 is er turf afgegraven. Daarna bleef het gebied een lappendeken van stukken grond, die alleen over het water bereikbaar waren. Pas met de ruilverkaveling die vanaf 1960 werd ingezet kwam daar verandering in.

DE RUILVERKAVELING

Voor de ontginning van het gebied was het nodig dat het beter toegankelijk werd. Adri van Vliet was een van de eerste boeren die zich daar ging vestigen. Hij vertelt dat er begonnen werd met het aanleggen van een paar wegen. Zo werd de Gagelweg als verkavelingsweg aangelegd, de Korenmolenweg werd doorgetrokken tot Portengen, de Geerkade werd doorgetrokken en Donkereind werd ontsloten. Voor de ondergrond van de Gagelweg werden afvalslakken uit Duitsland aangevoerd. Het was goedkoop en de ondergrond werd

'ER MAG VOLSTREKT GEEN GEBIEDSVREEMD WATER IN DE AMSTEL KOMEN'

HANDVEST VAN 1413 VAN DE GRAAF VAN HOLLAND

keihard. Het gebied bestond uit een lappendeken van stukken land, die alleen over water te bereiken waren. Ook de koeien moesten met een schuit van het ene stuk land naar het andere gebracht worden. Omdat elke eigenaar stukjes land her en der verspreid in het gebied had liggen, was men vaak uren kwijt. Een paar koeien op de boot laden, naar een ander stuk brengen en vervolgens weer afladen, kostte soms wel anderhalf uur. Een boer die aan de Oudhuyzerweg woonde had land tot aan de Geerkade. Dat was een afstand van ruim twee kilometer. Er waren ook boeren die zelf op Donkereind woonden terwijl hun grond verspreid lag in de polder. De weilandjes waren van Jan en Alleman. Alle reden dus om orde in de chaos te scheppen. Adri van Dijk en Jaap Samsom hoorden samen met de provincie, de gemeente en de landbouworganisaties tot de initiatiefnemers van een grootscheepse ruilverkavelingsoperatie die rond 1960 van start ging en onlangs formeel werd afgerond. Doordat een deel van de oorspronkelijke grondeigenaren naar elders vertrokken of hun bedrijfsuitoefening beëindigden kwam er veel land vrij. Dat ging overigens niet altijd vanzelf. Langdurig overleg en onderhandelen waren aan de orde van dag en soms moest er tot onteigening worden overgegaan. Adri van Dijk had aanvankelijk bij zijn huis op Donkereind zeven hectare grond. Verder bezat hij drie hectare bij Portengen en dan was er nog in totaal vier hectare water. Na de verhuizing naar de Gagelweg en de herverkaveling had hij in totaal 33 hectare, dicht bij de boerderij aan de Gagelweg en beter bereikbaar. Uiteindelijk zijn er vier boeren van Donkereind en twee van de Oudhuyzerweg naar de Gagelweg gegaan. Het bouwen van de boerderijen aan de Gagelweg was ook nog een moeizaam proces, herinnert Adri van Dijk zich. Het was nog niet zo eenvoudig om er gas en licht aangesloten te krijgen. "Het heeft een flinke tijd in beslag genomen, maar uiteindelijk kan vastgesteld worden dat de ruilverkaveling een succesvolle operatie is geworden."

DE DAMHEKKEN

Wanneer men nu over de Gagelweg rijdt ziet men op de toegang van vrijwel elk weiland of elke boerderij een fraai vormgegeven damhek. Hekken horen bij het landschap en waren bedoeld om te voorkomen dat het vee aan de wandel ging of dat ongewenste bezoekers het land op zouden komen. We treffen ook in het open veenweidelandschap van de Venen veel damhekken aan. In de loop der jaren zijn hier verschillende soorten damhekken verschenen waardoor er een verrommeling van het landschap is ontstaan. Boer Joost Samsom woont in boerderij 't Spant aan de Gagelweg. Om de verrommeling tegen te gaan kwam hij met het idee om nieuwe damhekken te laten ontwerpen voor de streek De Venen. Hiervoor heeft Joost samenwerking gezocht met Landschap Erfgoed Utrecht en Centrum voor Beeldende Kunst Utrecht (CBKU) die het initiatief tot een projectplan hebben omgevormd. Het ontwerp moest goed in het landschap passen en een nieuw cultuurhistorisch, streekeigen element vormen voor De Venen. In 2011 is het definitieve ontwerp gepresenteerd. Dat ontwerp is van de grafisch ontwerper René Knip. Hij bedacht een robuust houten hek met stevige ijzeren verbindingstukken. Op elk hek is een 'naambord' van het achterliggende stuk land geplaatst in de karakteristiek vormgegeven letters van Knip. In het voorjaar van 2012 zijn de hekken opgeleverd en zijn de buurtbewoners van de Gagelweg samen aan de slag gegaan om de damhekken in elkaar te zetten.

DE NAMEN OP DE HEKKEN

Een kleine veertig damhekken langs de Gagelweg dragen opvallende namen. Namen die door de boeren aan het stuk land zijn gegeven om ervoor te zorgen dat iedereen wist over welk stuk land men het had. Een deel van die namen dateren al van heel lang geleden en de oorsprong is vaak niet meer te achterhalen. Ze zijn dan van generatie op generatie overgedragen, vertelt Adri van Dijk. Maar de meeste namen zijn gewoon

aan de keukentafel ontstaan. Het zijn veelal praktische aanduidingen van de locaties, waar verder geen diepere betekenis achter zit. Een stukje land werd ook wel een kamp genoemd. Vandaar dat men het had over het Oude Buitenste Kamp, het Boskamp, het Vierde Kamp, het Eerste Kamp, Schurenkamp, Bouwkamp of Bietenkamp. Opvallend is de benaming: 'vierde kamp over de weg'. Een stuk grond werd ook wel met 'stuk' aange-

'DE MEESTE VAN DIE NAMEN ZIJN ONTSTAAN AAN DE KEUKENTAFEL'

ADRI VAN DIJK

duid. Zo treffen we de namen Haverstuk, Gagelstuk of Stuk naast Joost aan. Verder zijn namen als Korenland, Hobbelland, Plankenland of Loopland aan de Gagelweg terug te vinden. Met een beetje fantasie kan men vaak zelf wel bedenken hoe men aan de naam van het stukje land is gekomen. Maar wie weet nog de oorsprong van 'Barreveld'? Twee keer komt de naam 'Egypte' voor. Ver-

moedelijk waren dat stukken die ver afgelegen waren. Men zei dan: "je moet wel tot in Egypte varen om er te komen", om aan te duiden hoe ver het wel niet was. Er zijn ook een paar stukken die de naam Kerkenland of Oud Kerkenland dragen. Vermoedelijk zijn dat kavels die ooit eigendom zijn geweest van de kerk. Het kwam in die tijd nog wel eens voor dat men bij overlijden de nalatenschap aan de kerk schonk. De damhekken langs de Gagelweg vormen inmiddels een attractieve verrijking van het landschap, die de voorbijkomende fietser of wandelaar uitnodigen om te fantaseren over hoe het hier vroeger was. ■

Bronnen:

- Interview met Adri van Dijk uit Wilnis
- Afwatering van de Bijleveldse landen in de late middeleeuwen, door J.A. Storm van Leeuwen gepubliceerd in september 1995 in Heemtijdinghen
- De waterhuishouding door de eeuwen heen, gepubliceerd in Venster op de Vecht
- Documenten van waterschap AGV
- Website hengelsportvereniging HSV Wilnis
- Landschap Erfgoed Utrecht
- Diverse publicaties uit regionale pers

EEN BIJZONDER DRUKKE DAG

door Fred de Wit

Op 20 maart 1638 was het in de directe omgeving van de Utrechtse Domkerk bijzonder druk. Achter elkaar kwamen koetsen aanrijden die stopten bij het Bisschopshof, de woning van graaf Johan Albrecht van Solms Braunfels. Deze edelman was in 1630 door de Staten van Utrecht benoemd tot gouverneur van de stad. In 1633 werd hij, door bemoeienis van zijn zwager stadhouder Frederik Hendrik, proost van het kapittel van Sint Jan. Zo kreeg hij het gezag over de Proosdijlanden en de inkomsten van dit gebied. Of hij de Proosdijlanden ooit heeft bezocht, valt te betwijfelen.

DE CARRIÈRE VAN DE GRAAF VAN SOLMS

Hij was geboren op 2 juni 1599 en trouwde, 37 jaar oud, met de 20-jarige gravin Anna Elisabeth van Dan Frankenstein Brioché.

De echtverbintenis werd in Utrecht op 9 oktober 1636 bekend gemaakt. Hun kapitale woning was gelegen tegenover de ingang van de Domkerk en was vóór de reformatie het paleis van de Utrechtse bisschoppen.

Tekening van de Dom door Saenredam

Uit de koetsen stapten mensen, gekleed in prachtige dure kleding, die het kerkgebouw betraden. Veel koetsen en inzittenden waren de voorbijgangers wel bekend, zijnde voornamelijk personen van de stad Utrecht. Er waren ook veel koetsen en gasten die voor de burgers volkomen onbekend waren, omdat zij van elders kwamen. De graaf had nauwe banden met het huis van Oranje Nassau. Hij was een kleinzoon van Elisabeth van Nassau, de zus van Willem van Oranje, en een broer van Amalia van Solms, de vrouw van stadhouder Frederik Hendrik. Door deze verwantschap was hij sinds 1628 als kolonel met zijn Duitse regiment artillerie in dienst getreden van de opstandige Nederlanden tegen Filips II. De Staten van Holland benoemden hem vanwege zijn militaire successen in Limburg tot generaal van de artillerie en in 1641 tot

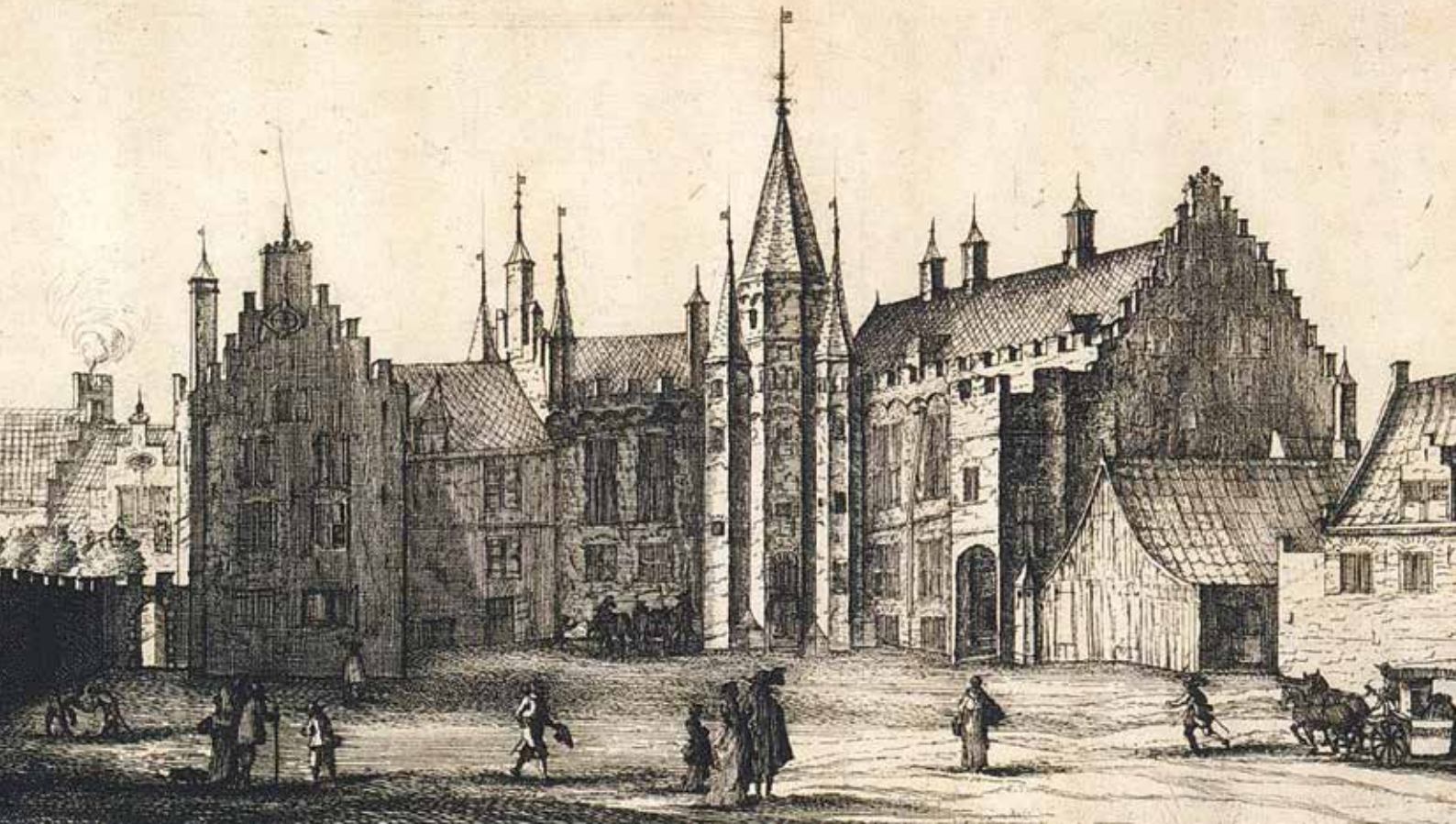
gouverneur van Maastricht. Hoewel hij veel in Maastricht moest zijn, bleef zijn gezin met toestemming van de Staten van Utrecht in het Bisschopshof wonen. Hij stierf in 1648 in Maastricht en is daar waarschijnlijk begraven, al zijn daarover geen historische bronnen voorhanden. Zijn weduwe bleef in Utrecht wonen tot zij op 17 juni 1706 in de leeftijd van 90 jaar overleed. Haar grafmonument bevindt zich nog steeds in de Domkerk, hoewel haar grafmonument in 1795 tijdens de Bataafse Revolutie, door vernielingen ernstig beschadigd was.

DE KINDEREN VAN DE GRAAF EN DE GRAVIN

De oorzaak van de drukte bij de Dom op dinsdag 20 maart 1638 was dat het echtpaar een zoon had gekregen. Die werd volgens het doopregister op die dag gedoopt en was vermoedelijk vijf dagen daarvoor geboren. Hij werd als "Henricus, zoon van den heer Graaff van Solms, gouverneur der stad Utrecht" ingeschreven.

Op 7 augustus 1642 werd een dochter geboren en zij werd twee maanden later, op 12 oktober, eveneens in de Dom gedoopt. Het voor die tijd grote tijdsverschil tussen geboorte en doop is waarschijnlijk toe te schrijven aan een beslissing van de graaf, waardoor hij in Maastricht moest blijven. Als gouverneur had hij op 16 juni 1642 een verordening uitgevaardigd waarbij alle inwoners van de stad hun wapens moesten inleveren. Dat leidde tot rumoer, want in de omgeving van de stad hielden Spaanse troepen rooftochten en de bevolking wilde niet alleen afhankelijk zijn van de soldaten van de graaf.

het Hoff van de Graeff van Solms, eertyts vande Bisschoppen.

In het doopboek werd genoteerd: "Amelie Utrecht, dochter van den grave van Solms". Volgens een vroedschapresolutie van 17 oktober werd het meisje Aemilia Utrecia genoemd. Bij de naamgeving van de dochter werd de verbondenheid met de stad Utrecht tot uitdrukking gebracht. Bij zoon Henricus gebeurde dat pas vier maanden na de doop, door de naam Trajectinus, de Latijnse naam voor Utrecht, toe te voegen. De stad had deze namen voorgesteld en de graaf was hiermee akkoord gegaan. De burgemeester Ruisch was zeer dankbaar en trots, omdat in Utrecht nooit een prinskind was gedoopt. Vanzelf kreeg de pasgeborene van de stad een "pillegrift", een geldbedrag bij een geboorte.

Voor de stad Utrecht is de doop van de kinderen van de graaf van Solms in die tijd een bijzondere gebeurtenis geweest. Zowel in het kerkregister van de Dom als in de kerkelijke raadsnotulen is hierover echter niets terug te vinden. Zijn de gegevens daarover vernietigd tijdens de Bataafse Revolutie?

We weten daarom niet hoeveel aanzienlijke personen in 1642 van het Bisschopshof naar de tegenover

gelegen kerkingang zijn gegaan, hoe zij ontvangen werden, wie de dominee was en welke teksten hij heeft gebruikt. Zouden er ook vertegenwoordigers van de Proosdijlanden aanwezig zijn geweest? Jammer, dat het ontbreekt aan nadere informatie, want de graaf van Solms was iemand die grote bekendheid had. Het dopen van de beide kinderen van de graaf en gravin zal anders zijn gegaan dan zoals het tegenwoordig gebeurt. Tijdens de periode dat de kapittelkerken in bezit waren van katholieke kanunniken was een doopvont in de kerk niet nodig. Want alleen geestelijken hadden toegang tot hun eigen kerk en zij moesten celibatair leven. Na de hervorming had iedereen toegang tot de Domkerk. Bij de doop van de beide kinderen is waarschijnlijk gebruik gemaakt van een zilveren schaal. Sinds 1974 is er wel een doopvont in de Dom aanwezig, dat gemaakt is door de kunstenaar Taeke de Jong.

HOE GING HET VERDER MET DE KINDEREN

Hendrik Trajectinus kreeg zijn opvoeding aan het Haagse hof, waar zijn tante Amalia van Solms, de vrouw van Frederik Hendrik, de scepter zwaaide. Net als zijn vader koos Hendrik Trajectinus voor een militaire

Boven een afbeelding van de Dom van voor de tornado in 1674. Onder van na de tornado.

loopbaan. In 1647 werd hij proost van Sint Jan en dus vielen hem inkomsten uit het gebied toe. Omdat hij toen minderjarig was, nam zijn moeder het bestuur van de Proosdijlanden waar.

Op 24 juni 1693 streed hij als generaal van de Nederlandse infanterie bij Neerwinden in België tegen het Franse leger. Hij raakte daarbij zwaar gewond en stierf nog dezelfde dag.

Zijn zuster Aemilia Utrecia heeft de stad vermoedelijk op jonge leeftijd verlaten. Zij trouwde met Carolus Freiherr von Lottum.

DE WEDUWE WAS NIET GEMAKKELIJK

Na het overlijden van haar zoon Hendrik Trajectinus kreeg de gravin van Solms weer tot haar overlijden het beheer over de Proosdijlanden. Zij maakte zich daar niet populair omdat zij geen geld wilde besteden aan de brug over de Amstel, die in 1672 in de oorlog tegen de Fransen in opdracht van het stadsbestuur van Amsterdam was gesloopt

Met de kerkenraad in Mijdrecht lag de gravin overhoop, omdat zij het benoemingsrecht van de dominee claimde. Bovendien was de kerkenraad ontstemd over haar gedrag tijdens een verblijf in Maastricht: ze had daar nota bene carnaval gevierd!

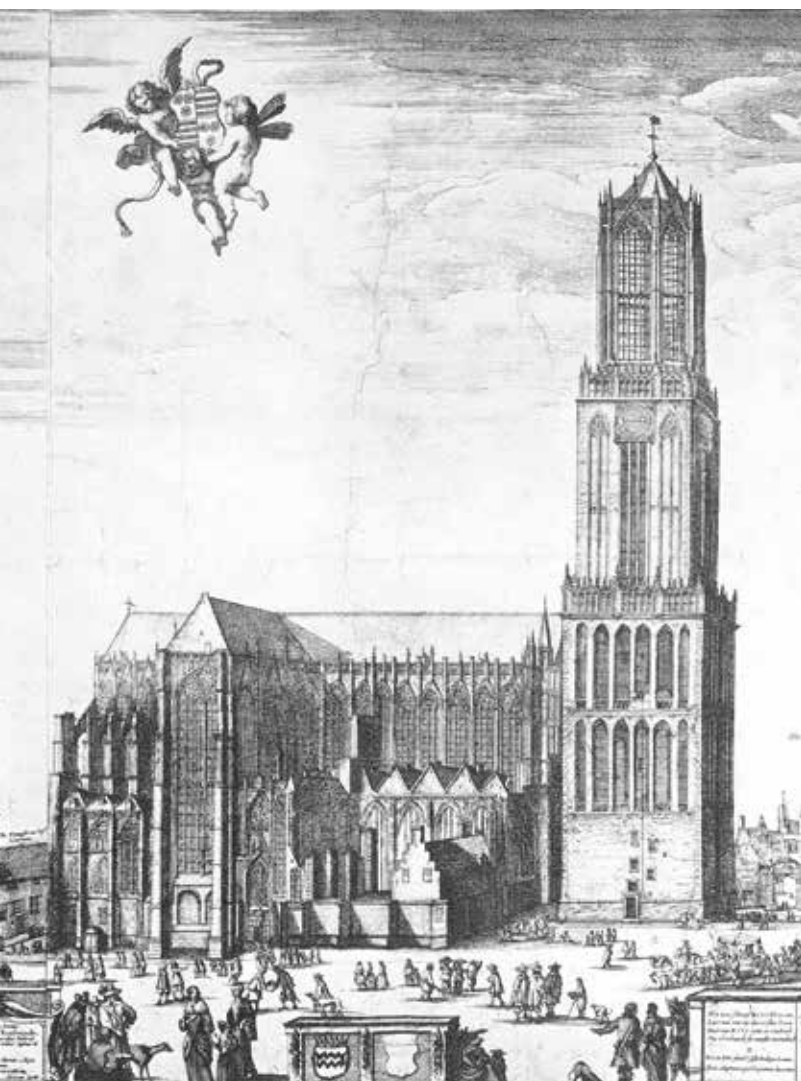
Toen zij op het Utrechtse Bisschopshof woonde, botste het ook. De gravin had namelijk toestemming gegeven voor het opvoeren van een komedie in Louvenhout, een herberg bij de Roode brug aan de rand van de stad. Dat was echter de plek waar op 16 augustus 1566, de eerste openbare "hagenpreek" van de hervormden had plaatsgevonden. Daar paste in de optiek van de protestanten geen jolijt.

De kerkenraad had al in 1694 geprotesteerd tegen die opvoering. Verondersteld kan worden dat de gravin zich van dat protest niets aantrok, want in 1701 werden er nog voorstellingen gegeven. Het stedelijk gezag kon niet ingrijpen omdat Louvenhout tot het rechtsgebied van Sint Jan behoorde en juridisch gezien in de heerlijkheid van Achttienhoven lag.

De gravin overleed op 17 juni 1706 en ter nagedachteenis werd een praalgraf in de Domkerk gebouwd. ■

Geraadpleegde literatuur:

Maandblad Oud Utrecht 30 september 1947

Amstelmond en de familie Wichers

door Chris Woerden

Langs de Amstel is nog steeds een aantal buitenplaatsen te bewonderen. Helaas zijn die "lusthoven" in Thamen en Uithoorn verdwenen. Nieuw Rosenburg, Amstelstroom, Huys ter Schelling, Hartstede, Ruimzicht, Elsebosch, Bijgeval, Zorgvrij en Vredebest zijn namen die in oude kranten terug te vinden zijn. Het buiten Amstelmond is met het Huis ter Schelling een van de meest bekende en afgebeelde lusthoven uit deze streek van de Proosdijlanden. Van beide buitens kennen wij de locatie vrij nauwkeurig.

Kaartdetail met locatie Amstelmond (links onder) en Huis ter Schelling (rechts boven). Internet.

BEGIN EN EINDE VAN AMSTELMOND?

Ik heb nog niet precies kunnen vinden wanneer en door wie Amstelmond gebouwd is. Wel zijn er twee tekeningen uit 1700 bekend van deze buitenplaats. Een kaart uit 1749 geeft de min of meer exacte locatie van Amstelmond aan, namelijk tussen de huidige busbrug en de Prinses Irenebrug aan de Mijdrechtse kant van de Amstel. Dezelfde positie staat op een minuutplan (Mijdrecht, sectie A, blad 04 / 1811-1832); daar is een U-vormige sloot te zien die waarschijnlijk om de

buitenplaats heen heeft gelegen. Zie nrs 844, 845, 846, 847 en 854.

Ook het minder roemruchte einde van Amstelmond is nog in nevelen gehuld. In het Algemeen Handelsblad van 13 maart 1846 stond dat Amstelmond te huur of te koop was en men zich diende te wenden tot J.P. Mahlstede te Uithoorn. In het Aardrijkskundig Woordenboek uit 1851 werd aangegeven dat Amstelmond grotendeels gesloopt was en de grond als weiland werd gebruikt.

REGELMATIG IN DE VERKOOP

Op 29 januari 1718 kocht proost Cornelis Beerninck het buiten Amstelmond. Hoe hij het aantrof is onbekend, maar Frans van Oort (?-1728) schreef in een lofzang: *"Hersteld, dat niet t'herstellen scheen, en brengt de stukken weer aen een. Van alles dat er lag aen duygen; Hy recht dat lang vervallen was en graeft een schonen gloed uyt d'asch; sulx kan Uythoorn vry groots getuygen"*. Beerninck verbleef er regelmatig.

Toch stond in de Amsterdamsche Courant van 26 augustus 1721 *"Uyt de hand te koop, een vermakelyke Buytelaats, aen den Amstel by den Uythoorn, onder 't Geregt van Mydregt, genaemd Amstelmond, in 't vierkant omtrent een Morgen, met een schone Huyzinge en fraye vertrekken, als Voorhuys, Binnekamer, groote Zael, Voor- en Agterkamer, Solder, een Balkon op 't Huys, een lange Galdery die met glazen op dit Huys ziet, aen weerkanten van 't Huys een schone Vleugel, ieder met 2 vertrekken, een groot Onderhuys van 4 vertrekken &c, op de kant van den Amstel Speel- Zomer- en Schuyten-huyzen, met een Balkon daer boven op; een schoone Boomgaard met uytmuntende vrugtdragende Boomen, Bloem- en Moestuynen, omringd met schone Vyver en Elzen Hage &c., nader onderrigting te bekomen by Arnoldus Luder op de Princegragt, Hendrik Luder in de St. Luciensteeg, en Govert de Leeuw in de Vyzelstraet t'Amsterdam."*

Reeds op 6 juni 1722 werd de verkoop ter hand genomen door makelaars Isaac Schellinger en Jan van der Streng uit Amsterdam. Amstelmond zal zeker na de dood van Cornelis Beerninck, op 29 oktober 1627, verkocht zijn.

17 juni 1700 - 't Huijs Amstelmond aende zuid westzijde. RAU t.b.v. SOUDK

In november 1733 blijkt de eigenaar en bewoner van Amstelmond de "medailleur" Hendrick Luder te zijn. Hij had een "different" (verschil van inzicht) met de Dijkgraaf van de Ronde Veensche Polder over het innen van opgelegde boetes.

Op 11 mei 1762: "Verkoop Heeren Huizinge en verdere Getimmertes, staande en gelegen tot den Uithoorn aan de Rivier den Amstel onder den Geregte van Mydregt". Het behoorde aan de weduwe van Pieter Gooseling en er werd aan toegevoegd dat de zoon de winkel zou voortzetten. Tevens stond onderaan het bericht dat iedereen die nog iets te vorderen had uit de boedel van André Foulquier, die op 22 november 1766 in de kolonie Suriname was overleden, zich moest melden bij de executeur Jacques Caucanas in Paramaribo. Je zou hier uit op kunnen maken dat Amstelmond in bezit was van een grondbezitter uit Suriname en verpacht was aan (weduwe) Pieter Gooseling. Op 22 januari 1771 stond Amstelmond weer in de verkoop: "hegte sterke Heeren Huis, tuin beplant met Vruchtboomen, gelege aan de Rivier den Amstel onder

de Geregte van Mydregt, over het Dorp den Uithoorn, alwaar men dagelijks met de Schuit af en aan kan komen".

Een laatste advertentie stond in het Algemeen Handelsblad van 13 maart 1846: "Tegen primo Mei e.k. Te Huur of Te Koop Een Huis en Tuin, geschikt voor Zomer- en Winterverblijf, genamd Amstelmond, staande en gelegen in de kom der Gemeente Uithoorn, uitzigt hebbende op den Amstel en Amstelbrug, zijnde het Huis voorzien van vier Beneden- en vier Bovenkamers, marmere Gang, ruime Zolder, Keuken, Kelder, Regenwatersbak en verdere Bergplaatsen voor Turf en Hout, enz.. Te bevragen in persoon of door brieven franco bij J.P. Mahlstede te Uithoorn."

EEN KLEURRIJKE BEWONER VAN AMSTELMOND

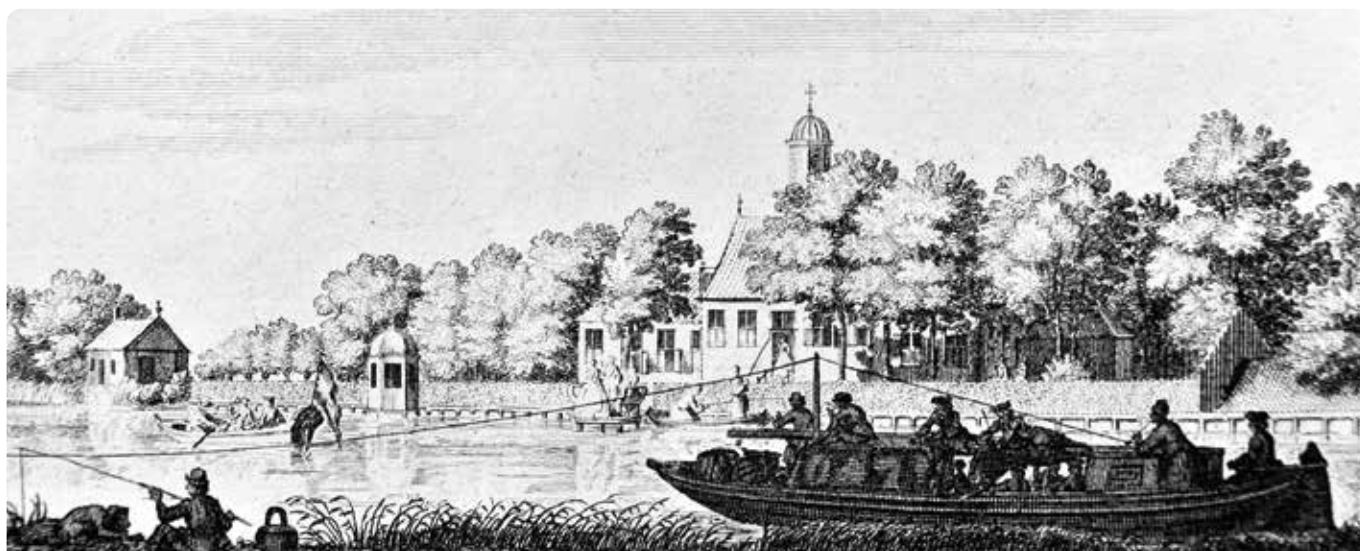
In 1792 werd Amstelmond gekocht door Mr. Johan Gerard Wichers, oud gouverneur-generaal van de kolonie Suriname en afgevaardigde van de provincie, stad en landen naar de Staten-Generaal. In de aankoopstukken die D. van Wees bestudeerde stond

“... zekere buitenplaats genaamd Amstelmond, bestaande desselfs Heere huizing met annexe betimmering, Schuurloots en schuithuis, item de grond, en Erven van dien Tuinen, Boomgaarden ende Landerijen mitsgaders nog een Huijzinge en Erve genaamd De Stolp, geappropriert tot een Leerlooijerij; met annexe gebouwen, staande en leggende ten noorden van het eerstgenoemde perceel, en strekkende met hetzelfde gezamentlijk vooruit de Amstel af westwaarts op tot aan de ringsloot der Droogmakerij onder denzelven gerecht en benoorden de Zuwe...” (RA Utrecht, gevoegd bij volgend stuk nr. 1370).

Staande en gelegen dit Getransporteerde onder dezen Gerechte van Mijdrecht bij en nevens den Amstel, benoorden de Zuwen, en dezelve polder, strekkende voor van de Amstel oostwaarts op tot de Ringsloot der Droogmaakerij belend ten Zuiden Jan van Heumen, en ten Noorden Jasper Baas;...” (RA Utrecht, rechterlijk archief nr. 878, deel 8 nr. 1370 van 4 augustus 1798).

VAN WICHERS NAAR WICHERIDES

De ouders van Johan Gerhard Wichers (15 juli 1747 Groningen) behoorden tot de gegoede stand en waren verwant aan de familie Trip uit Warffum. Johan ging

1736 – Amstelmond met op de voorgrond en trekschuit. C. Pronk. Collectie SOUDK.

In 1798 verkocht Mr. Johan Wichers Amstelmond voor fl. 6.000,- (plm. € 2.500,-) aan zijn zoon Jan Wicherides. *“Wij, Phillipus Roos, Voorzitter, Evert Han en Klaas Jansen, leden van het Gemeentebestuur van Mijdrecht, doen Cond., dat voor uts. Compareerden Burger Mr. Jan Gerard Wichers die verklaarde te Cederen Transporteren, ende in vollen en vrijen Eigendom op te dragen ende over te geeven, aan ende ten behoeve van de Burger Jan Wicherides: de plaats Amstelmond, bestaande in een Huizing met daaraan hoorige getimmertens, ruime Coupel als andersints; Erke, Tuin en verdere tot die plaats behorende Grond; alles met de Tuin Sieraaden, bepootinge, beplantingen, en hetgeen verder nagel of aardvast is. Item een Huizing en Hof geappropriert tot een leerlooijerij, met de Gereedschappen daar toe relatief, en de gebouwen daar annex; en de Grond en Landerijen daarbij en omgelegen; alles zoodanig, dat des Comparants geheelen Eigendom van vaste goederen onder deze Gerechte, hier mede wordt bedoeld en uitgedrukt, ofschoon ook dezelve in deezzen niet specificq genoeg omschreeven waren.*

op 13-jarige leeftijd studeren in Groningen, rondde zijn studie in 1768 af en vertrok drie jaar later als raad-fiscaal (openbaar aanklager) naar Suriname. Daardoor behoorde hij tot de invloedrijke kring rondom de gouverneur-generaal van de kolonie Suriname, Bernard Texier. Toen deze na een kort ziekbed overleed stond Wichers op de nominatie om hem als gouverneur-generaal op te volgen. Wichers was op dat moment echter met zijn vrouw en zoon op verlof in Nederland en kon pas na zijn terugkeer op 16 maart 1785 plechtig geïnstalleerd worden. Wichers werd gezien als een kundig en intelligent bestuurder, een verdraagzaam man jegens alle religies, iemand die de landbouwkundige vooruitgang stimuleerde en grote liefde had voor kunst in het algemeen en de letterkunde in het bijzonder. Hij bouwde de leprozerie 'Voorzicht' bij de Saramacca rivier voor "slaven, vrye mulatten en neegers". *“Alle blanke ingezeetenen, dewelke door het ongeluk zo verre mogte zijn getroffen, van met deeze Ziekte te worden bezogt”* werden slechts verplicht om uit Paramaribo te vertrekken.

Wichers was eigenaar van diverse Surinaamse plantages, waaronder de "coffyplantage Zeewijck" aan de linkeroever van de Mot Creek. Hij streefde naar een zo hoog mogelijke opbrengst en daarin onderscheidde hij zich niet van andere plantage-eigenaren.

Wichers ging ongehuwd naar de kolonie; hij verwekte bij de vrije vrouw Adjuba van Hesterslust zijn zoon Jan. De tekst op diens doopakte luidt: *"1778, October 18 is door mij onderschreevene behoorlijk in de kerk van Paramaribo gedoopt een onechte kind met naamen Jan Wicherides, geboore den 27 November 1775. Moeder genaamd Adjeba zijnde een vrije carboekel. Getuigen Adriaan Keonman (?)(Keorman?). was. Get. Paulus Sniyderhans V:D:M".* Wicherides staat voor "zoon van" naar het Griekse "ides". Hesterlust is waarschijnlijk de plantage (H)Ester(s)lust, in 1798 een "coffy"plantage van Mr. E. Kelderman.

Het was zeker niet zijn enige kind. Op 29 april 1779 werd Clara Elisabeth Wicherides gedoopt, geboren uit de moeder Maria van Arlaud. Het halfzusje van Jan stierf al op 5 april 1780 en Mr. J.G. Wichers betaalde voor het "mustisje kint" de kosten van de begrafenis. Het was gebruikelijk dat vrijverklaarde slaven de achternaam ontvingen van de eigenaar van de plantage. Verwijzend naar de notitie hierboven is de naam Maria van Arlaud afgeleid van haar eigenaar Abraham Arlaud, een raad-fiscaal. In de volkstelling van 1811 staat nog een verwijzing naar Gracia van Wichers met de aanduiding "coloured", hoogstwaarschijnlijk de moeder van Adjuba (zie verder).

Op 14 juni 1790 voer Wichers, gouverneur af, met het fregat De Standvastigheid van kapitein Bosman Prahll terug naar Nederland. Het ligt in de rede dat Wichers nadat hij in 1792 Amstelmond kocht, zich daar ook

Links: Mr. Johan Gerhard Wichers, oud-gouverneur van Suriname.
Rechts: Johan Wicherides, bewoner van Amstelmond.

vestigde, waarschijnlijk met zijn zoon. In 1797 kocht hij Huize de Wiers onder Vreeswijk en verkocht Amstelmond aan zijn zoon Jan Wicherides. De oud-gouverneur stierf op 3 oktober 1808 en werd in Vreeswijk begraven.

EEN BIJZONDERE VERSCHIJNING OP DE AMSTELKADE

Johan Wichers nam zijn zoon Jan en diens moeder Adjuba in 1783 mee toen hij op verlof naar Nederland ging. In een Surinaamse akte trof ik namelijk een verwijzing aan over Adjuba: *"dochter van Gracia, geboren 24 mei 1758 en overleden in februari 1784 te Uithoorn".* Dat impliceert dat Adjuba tijdens dit verlof stierf, 26 jaar jong. Johan Wichers is dus in december 1784 alleen met zijn zoon Jan teruggekeerd naar Suriname om het gouverneur-generaalschap uit te oefenen. Welke binding Wichers met Uithoorn had, heb ik niet kunnen achterhalen.

De verwijzing naar Hesterslust is er volgens mij een naar de plantage waar Adjuba en haar moeder Gracia oorspronkelijk woonden. De plantage werd onder andere genoemd in een geschrift van 30 november 1773: *"Philip Stoltin verkoopt bij opbod een aantal plantages.... Klein Amsterdam, gelegen in de Rio Surinamen aan de linkerhand in 't opvaaren, tusschen de Plantagiën Petit Versailles en Hesterslust, toebehoorende aan A.B. de Is. B. de Mesquita."*

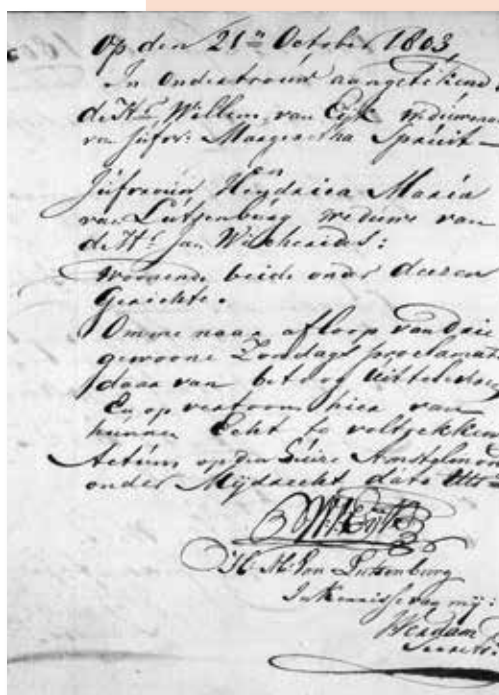
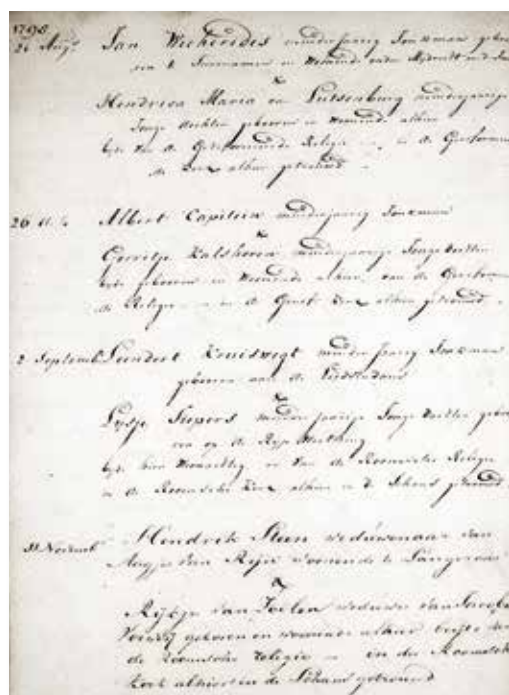
JAN WICHERIDES

Zij moeten in Uithoorn de aandacht getrokken hebben, de blanke oud-gouverneur en zijn getinte zoon Jan, zijnde een mulat. Ongetwijfeld hebben zij over de Amstelkade en het Oude Kaasje gelopen of gereden. Misschien voeren zij regelmatig naar de overkant om het kerkje in Thamen te bezoeken. Hebben zij Uithoorn bezocht aan de overkant en Het Rechthuis aangedaan? Ik heb er helaas niets over terug kunnen vinden, maar Jan bleek een goede partij en huwelijkskandidaat. Op 3 augustus 1798 ging hij in ondertrouw in Thamen aan de Amstel en op 21 augustus trouwde hij op 23-jarige leeftijd met Hendrica Maria van Lutsenburg; zij gingen op Amstelmonde wonen. De vader van Hendrica (Lutsenburg) was veenman (handelaar in turf) en burgemeester. Hendrica werd geboren uit het eerste huwelijk van Lutsenburg met Ingie de Jong die anderhalve maand na de geboorte van Hendrica overleed in Uithoorn.

Op 13 mei 1799 werd het eerste kind van Jan Wicherides en Hendrica van Lutsenburg geboren, een dochter Ingine Maria, vernoemd naar de moeder van Hendrica. Ingine overleed op 31 december 1871 in Rotterdam.

Op 25 november 1800 zag een zoon, Jan Gerhard het levenslicht, vernoemd naar de vader van Jan. Op 31 maart 1802 werd het jonge gezin zwaar getroffen blijkens een advertentie in de Rotterdamsche Courant (6 april 1802): "Het behaagde den alwyze Bestuurder onzer lotgevallen, myn waarde en zeer geliefde Man, Jan Wicherides, gisteren avond, om negen uren, door eenen plotselyken dood, in den ouderdom van ruim 26 Jaren, na eene allergenoeglykste Echt van drie en een half Jaar, uit myne liefdearmen wegterukken en tot in de eeuwige Heerlykheid overtevoeren. Elk gevoelig hart zal de groote van myn verlies bezeffen en betreuren; terwyl ik, met myne twee jonge Kindertjes, en in myn hoog zwangeren staat, op de Goddelyke Voorzienigheid en aan zyne Vaderlyjke zorge my aanbevelende verlate; zo verzoeke van Brieven van Rouwbeklag verschoond te blyven, om myne wonde niet te vergrooten. Mydrecht aan den Amstel, den 1 April 1802. H.M. van Lutsenburg, Wed. J. Wicherides."

links: 1 augustus 1798 -
huwelijk Jan Wicherides en
Hendrica Maria van Lutsenburg.
Trouwboek Thamen.

recht: 21 oktober 1803 -
Weduwe van Jan Wicherides
gaat op Amstelmond in
ondertrouw met Willem van Eijk.
Trouwboek Mijdrecht.

Jan stierf op 31 maart 1802 en op 21 mei werd zijn derde kind, Jan Jacob Johannes, geboren. Jan Wicherides werd op 5 april 1802 begraven in de Nederlands Hervormde Kerk te Vreeswijk vlakbij Huize de Wiers waar zijn vader woonde. De weduwe van Jan, Hendrica, hertrouwde op Amstelmond met Willem van Eijk uit Abcoude op 6 november 1803. Zij overleed in Uithoorn op 1 maart 1831. Het is speculeren, maar het zou goed kunnen zijn dat Hendrica op Amstelmond is overleden (de akte geeft er geen uitsluitsel over). Na haar overlijden heeft Amstelmond tot mei 1846 diverse bewoners gehad. Waarschijnlijk bleek het onverkoopbaar en is het steeds verder in verval geraakt. ■

N.B.

RAU Rijks Archief Utrecht

SODK Stichting Oud Uithoorn/De Kwakel

Literatuur

- P.J.J.M. van Wees, De Lange Brug 1982, nr. 1
- Stichting Surinaams Museum
- Swart in Nederland, hoofdstuk 5 door Carl Haanack e.a.
- Weeklijcke Woensdaagsche Surinaamsche Courant, 3 maart 1779
- Surinaamsche Nieuwvertelder, 5 januari 1788
- Rotterdamsche Courant, 8 maart 1798, 21 augustus 1798, 6 april 1802
- Oprechte Haarlemsche Courant, 13 mei 1799, 27 mei 1802
- Utrechtsche Courant, 1 december 1800, 25 november 1800
- Amsterdamsche Courant, 26 augustus 1721, 4 juli 1747, 16 april 1748, 2 mei 1767, 30 november 1773, 6 oktober 1808
- Algemeen Handelsblad, 13 maart 1846
- DTB Thamen, 21 augustus 1798
- DTB Vreeswijk, 25 april 1802

- De Ronde Venen 700 jaar bestuurd door proosten, Fred de Wit
- Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden, Abraham Jacob Aa (1851)
- Groot Plakkaatboek 's Lands van Utrecht, Mr. Johan van de Water (1860)
- Mydrechtsche Vreugdegalmen over het verjaren van den doorluchtigen heer Cornelis Beerninck, Heer van Outhuysen etc., oud geworden 58 jaren, den 27 van Meymaand 1723, F. van Oort (1723)

Interview Joop Frankenhuizen

Van techneut tot historicus

door Bob Bouwhuis

Joop (op Twitter bekend als @doorzetter) is al jaren een trouwe schrijver in de Proosdijkoerier. Zijn specialiteit is historisch onderzoek. Hij is in 1991 met vervroegd pensioen gegaan en was toen 57 jaar. Voor de Koerier heeft hij inmiddels zo'n 120 artikelen geschreven. Bovendien was hij voor twee plaatselijke weekbladen actief als correspondent.

Tot zijn twintigste heeft Joop op school gezeten. Eerst, tijdens de oorlogsjaren, op de Sancta Mariaschool bij de broeders van St Louis aan de Prinsengracht, gevolgd door hun Mulo aan de Spuistraat.

Op de MULO (de Broedersschool) leerde hij twee broers van zijn vriend kennen, die bedreven waren in elektronica. Zij bouwden zelf radio's en waren geabonneerd op het blad 'Radio Electronica'. Dat had Joops grote belangstelling en hij leerde toen ook zelf om kristalontvangertjes te bouwen. Hij was vaste klant op het

Waterlooplein, waar veel restanten uit de oorlog te vinden waren. Zo bouwde hij na enige tijd zelfs een eigen televisieontvanger.

PHILIPS EN IBM

Na de militaire dienst kwam Joop te werken bij Phillips telecommunicatie. Hij tekende daar elektronische schema's. Nadat hij de ETS (huidige MTS) had afgemaakt, stonden de werkgevers in de rij om de jongens, die elektrotechniek hadden geleerd, zo snel mogelijk in dienst te nemen.

Na Phillips kwam Joop bij IBM terecht. Hij had als taak de IBM apparatuur, die bij grote bedrijven stond, te onderhouden en te verbeteren. Zo stonden bij de KNP en de Sphinx in Maastricht de eerste mainframecomputers.

AMSTERDAMMER

Joop is een in 1934 geboren Amsterdammer. Toen Joop drie werd verhuisde het gezin Frankenhuizen naar de Jacob Catskade. Daar leerde hij dat Amsterdam een eigen taal kent. Een eend heet drijfsijssie. Een pinda is een kasaussie. Een kat heet dakhaas en met majum wordt de gracht bedoeld. Aggenebish is ander woord voor rommel en dat gooi je in de majum.

Joop trouwde in 1958 met Willy en samen kregen ze drie kinderen. In 1971 werd Joop vanuit Maastricht overgeplaatst naar het IBM hoofdkantoor in Amsterdam. De grote uitdaging kwam twee jaar later toen hij werd overplaatst naar het IBM lab in Uithoorn. Daar werkte men aan de ontwikkeling van DOS/360 voor kleine systemen.

Hij werd in 1977 met zijn gezin uitgenodigd om in Amerika in het Santa Theresa lab te werken in San José, het huidige Silicon Valley. Drie jaar Californië. Drie jaar alleen maar Engels praten. Een voordeel. Zijn drie kinderen hebben daar een stevige basis kunnen leggen voor hun verdere leven.

In 1980 in San José, op de plaatselijke markt, heeft hij een van de eerste home computers gekocht. Was niet veel meer dan een printplaat met opgebouwde tip-toetsen. Programma's in machinetaal. Instructie voor instructie moesten worden ingetikt.

De laatste tien jaar bij IBM was Joop werkzaam als systeemanalist. Analyses maken van projecten en die omzetten in werk voor de programmeurs. Al die tijd is Joop bij de IBM blijven werken.

PENSIOEN

In 1992 is Joop definitief gepensioneerd. Op 30 juni 1991 was het einde dienstbetrekking bij IBM. Daarna, om een lopend IBM-project af te ronden, is hij tot 31-08-1992 een kort dienstverband met Skillco aangegaan (Skillco werkte voor IBM) en krijgt hij de tijd om iets anders te gaan doen. Iets maatschappelijks ligt bij Joop voor de hand. Altijd werken met nullen en enen is ook niet alles. Hij kiest bewust voor activiteiten met een sociale invalshoek.

Hij was al penningmeester van de sportvereniging Veenland te Wilnis en had de ledenadministratie op de PC gezet met een zelf geschreven programma.

Daarna volgde het penningmeesterschap bij de Stichting Kinderopvang De Ronde Venen en ook werkte hij mee aan de bouw van kinderdagverblijf Ministek. Voor de vierentwintig leidsters heeft hij de loonadministratie opgezet. De oplevering van de nieuwbouw van het kinderdagverblijf op 15 december 1993 was een groots evenement. Langzamerhand krijgen zijn bezigheden nog meer een maatschappelijk karakter.

Joop wordt secretaris van de Seniorenraad De Ronde Venen, penningmeester van het Mijdrechtse Ouderenkoor, voorzitter van de plaatselijke ANBO en uiteindelijk vanaf 1995 tot 2000 correspondent van weekblad de Proosdijlander, het latere Witte Weekblad, en de Meerbode.

Als correspondent van De Proosdijlander had hij het eerste grote interview over vluchtelingenwerk.

Schrijven voor een krant betekende veel commissie- en raadsvergaderingen bijwonen. Hij was vaste bezoeker geworden van de perstribune in de raadszaal. Contacten met allerlei instanties. Daar heeft hij geleerd hoe de politiek in elkaar steekt. Veel details, weinig hoofdlijnen. Scoren stond voorop. De krant halen, het geeft niet hoe.

In 1997 is hij toegetreden tot de redactie van de Proosdijkoerier en schreef hij zijn eerste artikel. Dat ging over de crisis tijdens de reformatie in het gebied van De Ronde Venen.

In 2000 loopt het schrijven voor de Meerbode af. Hij moet uren gaan bijhouden en daar houdt Joop niet van. De redactie wil zelf de politiek gaan doen.

In december 2000 verhuist het project Ouderen aan de knoppen, waar Joop aan meewerkt, van het Veenlanden College naar de Kerkvaart om daar een Internet Café op te zetten. Het oplossen van computerproblemen bij senioren thuis en het lesgeven neemt toe. Door de plaatselijke CDA-afdeling wordt Joop gevraagd om penningmeester te worden en mee te doen aan de PR-commissie voor de komende campagnes. Toch wel veel werk dat CDA: nieuwsbrieven, advertenties, acties.

De CDA-voorzitter introduceert Joop bij de CDA-Statens-fractie, waar hij weer andere mensen leert kennen. Intussen is Joop ook lid van de PR-commissie en campagneleider voor de

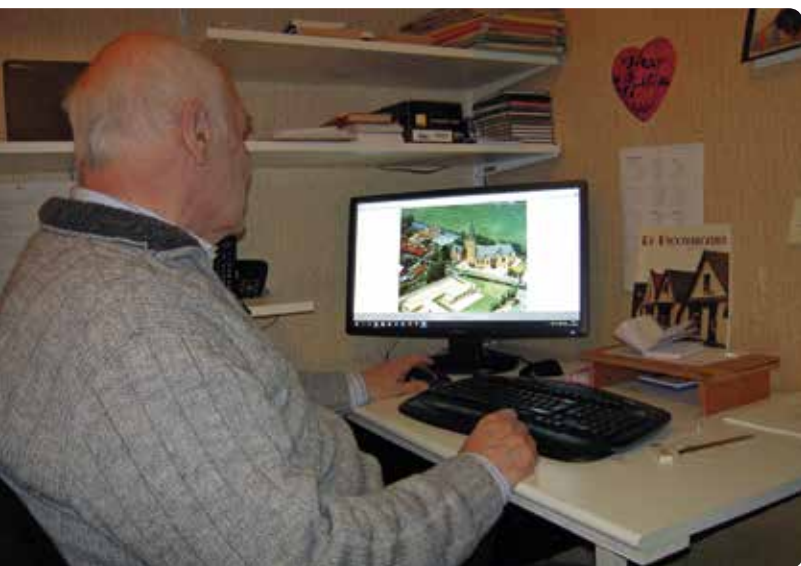
komende verkiezingen. In 2002 wordt Joop secretaris van de plaatselijke afdeling van het CDA en begeleidt hij de overgang van de afdeling van oud naar nieuw, met de bijbehorende nieuwe gezichten en met nieuw elan.

OUDERENADVIES

In december 2000 is hij namens de Seniorenraad toegetreden tot het cliëntenplatform sociale dienst. In mei 2002 houdt de Seniorenraad op te bestaan. De Ouderen Advies Commissie neemt de taken over. Hij blijft nog even aan als secretaris, maar is kort daarna gestopt. Joop heeft het er druk mee. "Veel mensen maakten zich zorgen dat ik te veel hooi op mijn vork neem, maar ik vind het leuk mensen te helpen en iets te doen voor de samenleving."

ALTIJD WERKEN MET NULLEN EN
ENEN IS OOK NIET ALLES.

Toch krijgt Joop in 2003 een hartinfarct. Gelukkig zonder gevolgen. Wel is een periode rust geboden. Dat weerhoudt hem er niet van om de draad weer op te pakken.

In 2003, hij geeft nog steeds computerles, assisteert hij bij het oplossen van problemen, schrijft hij artikelen voor de Proosdijkoerier, doet hij de eindredactie en verzorgt hij de opmaak van ons kwartaalblad. Hij werkt nog mee met het Galmproject (sportproject voor ouderen) en verzet veel werk voor het CDA, vooral wanneer er in 2006 weer verkiezingen aankomen.

SENIORWEB

Na de verkiezingen in 2007 wil de provincie Utrecht de bestuurskracht in Abcoude, Loenen en Breukelen versterken. De Ronde Venen mag meedoen.

Een oudje

gevonden door Joop

Tot 1920 verscheen weekblad 'De Concurrent' van de Uithoornse uitgever P. Leguit ook in Mijdrecht. Daarna werd het overgenomen door de uitgevers Lodewegen en Van der Neut, ook uit Uithoorn, waarna het onder de naam 'Ons Weekblad' als nieuws- en advertentieblad verder ging. Op de voorpagina van 'De Concurrent' van zaterdag 20 januari 1894 vond ik het hiernaast afgebeelde prijsraadsel. Misschien leuk om te proberen of u, 122 jaar later, dat raadsel nog kan oplossen. Moet lukken ondanks die verminkte letter. Insturen kan niet meer.

Een herindeling dreigt. Wordt het een grote variant (Abcoude, Loenen en Breukelen) of een kleintje met alleen Abcoude?

Een CDA overgangsbestuur, waarin twee leden uit vijf CDA-afdelingen, mag de herindeling van de grote variant regelen. Joop mag als secretaris meehelpen de klus te klaren.

In 2008 heeft Joop de functie als voorzitter stichting SeniorWeb DRV overgenomen en is hij gestopt als opmaakredacteur Proosdijkoerier. Hij blijft wel schrijven.

In april volgt een verrassing! Joop krijgt een koninklijke onderscheiding; hij wordt benoemd tot lid in de Orde van Oranje-Nassau.

In 2009 besluit de provincie dat alleen Abcoude met de Ronde Venen verder gaat. Dat betekent dat er op plaatselijk niveau een nieuwe afdeling van het CDA dient te komen voor de raadsverkiezingen van 2010. Dit lukt. Na de raadsverkiezingen, in november 2010, staat er een nieuw CDA met als gevolg een nieuw CDA-bestuur en nieuwe CDA-raadsleden. Andere gezichten, andere culturen en andere benaderingen. De oude garde is uiteengevallen. Reden voor Joop om als secretaris van CDA DRV te stoppen. SeniorWeb DRV en de historische vereniging gaan gewoon door.

Na zijn pensionering in 1992 is Joop een tweede leven begonnen. Niet meer als ICT-technicus maar actief in het sociale domein van onze gemeente. Een hele prestatie voor een techneut, die in welzijnsland een tweede leven is begonnen. ■

Ontdekkingen in de BIBLIOTHEEK

door Peter van Golen

De werkgroep "BIBLIOTHEEK" is op woensdagmorgen en maandagmiddag bezig met het invoeren en digitaal bewerken van de bibliotheek van de vereniging.

Naast de titel van het boek worden ook de auteurs en vervaardigers ingevoerd in de computer, alsook de afmetingen en de plaats waar het boek of het document te vinden is in de kasten. Om snel te kunnen zoeken in de digitale catalogus wordt het boek/document doorzocht op trefwoorden waarmee het boek/document te herkennen is. In de digitale catalogus kan gezocht worden op auteur, uitgever en trefwoord.

Onlangs kregen we de vraag over de herkomst van de betekenis van de woonwijk/ buurtschap DEMMERIK,

is op te maken dat de eigenaren van deze namen in de stad Utrecht woonden. Er wordt geen nadere informatie gegeven.

Het lijkt er op dat deze familie in de zomermaanden een buitenverblijf in de omgeving van Oud Aa bewoonde en in de wintermaanden de voorkeur gaf aan een beschutte plek in de stad. De kasteelheer van het nabij Oud Aa gelegen kasteel Ruwiel, ridder Loeff van Ruwiel, had een winterverblijf nabij de Beijerbrugge te Utrecht, het huis Bayaerden, vernoemd naar een uitgangsbord: "De Vier Heemskinderen". Ook deze informatie komt uit het jaarboekje.

Arie Manten te Breukelen, besteedt in zijn boek "Breukelen en omgeving tussen 400 en 1200", uitgebreid aandacht aan de geschiedenis van de Denen, die op

Ik keek in de digitale catalogus, zocht en vond in een boekje het woord Denmarcken en Denemerc. Natuurlijk is de betekenis van Demmerik al heel lang bekend, maar het is wel nuttig om in de bibliotheek te zoeken naar meer bronnen in de geschiedenis en in de literatuur.

In 1895 werd een Jaarboekje uitgegeven door J.G. van Terveen en J.de Kruyff te Utrecht, een soort almanak met diverse informatie, adressen, wetenswaardigheden, over de Provincie Utrecht. In dit Jaarboekje wordt een Groot en Klein Denmarcken beschreven. Uit de context

hun doortocht over de Vecht naar Utrecht en Dorestad (Wijk bij Duurstede) uiteindelijk een woonplaats creëerden in de omgeving van Oucoop en uit heimwee naar hun Vaderland dit gebied Denemarken noemden. Volgens zijn visie is het woord Demmerik direct te herleiden tot Denemarken en de invasie van de Denen in de negende eeuw.

Voor onze nader aan te vullen werkgroep HEEMKUNDE is er nog een schone taak weggelegd om deze informatie te verwerken tot meerdere kennis van ons heem/heim. ■

Werkgroep genealogie en stamboomonderzoek

Onze werkgroep "genealogie" houdt regelmatig op de eerste maandag van de maand in de avond een bijeenkomst om aspirant stamboomonderzoekers te helpen met het verzamelen van namen van familieleden en hun geschiedenis.

Op een van deze avonden kwam een man onze medewerking vragen en voor zover mogelijk hebben wij hem geholpen met het vinden van de ouders van de grootouders van zijn schoonouders. Hij wilde vooral het naadje van de kous weten van de betekenis van de voornaam van de overgrootmoeder van zijn schoonmoeder: NAATJE.

Hij overviel ons wel een beetje. In de geheugenkamer van enkele meedenkers brandde een vaag licht. Zij wisten zich te herinneren dat al eens eerder in hun leven een buurvrouw door het leven ging als NAATJE. Maar hoe deze lieve vrouw aan haar naam was gekomen, daar hadden zij toen niet bij stil gestaan.

De werkgroep komt samen in de Oudheidkamer van de vereniging en de werkruimte wordt omgeven door een uitgebreide bibliotheek, met specialisatie in genealogie, archeologie, heemkunde en algemene regionale geschiedenis. In de catalogus gezocht, op trefwoord en inderdaad was in de bibliotheek een boek aanwezig waarin gezocht en gevonden werd hoe NAATJE waarschijnlijk aan haar praktische roepnaam is gekomen.

HET NAMENBOEK, geschreven door A.N.W. van der Plank. In dit boek van 331 pagina's wordt de herkomst van namen beschreven en de namen, waar namen van worden afgeleid. Voor liefhebbers van familiegeschiedenis bijna een spannend verhaal om te lezen. Dus konden wij de hulpvrager tevreden stellen.

De overgrootmoeder van zijn schoonmoeder, NAATJE had waarschijnlijk bij haar doop de mooie naam HANNA ontvangen. Het lieve kleine meisje had in het gebruik de verkorte versie van haar naam gekregen. Hannaatje werd Naatje, wat bij het groter worden voor het gemak in NAATJE was geëvolueerd. De betekenis van Hanna is: De begenadigde, de liefelijke. Toch een heel goede herinnering aan de overgrootmoeder van je schoonmoeder.

HET PROJECT

De werkgroep spaart stambomen van inwoners uit de Ronde Venen. De bezoeker werd direct gevraagd een bijdrage te leveren aan het nieuwe project, dat de werkgroep is gestart.

Gebruikmakend van de lijst van inwoners in de Ronde Venen in de periode 1830-1833, de eerste kadastrale tekening, waarin alle eigenaren en gebruikers van grond en huizen zijn beschreven, gaat de werkgroep stambomen uitzoeken.

Stel dat in het jaar 1830 3.000 gezinnen, eenheden, in de Ronde Venen woonden, dan proberen wij deze eenheden terug te volgen in hun stambomen tot ca. het jaar 1600.

Uiteraard zoeken wij ook naar het vervolg van de stambomen richting het jaar 2000, maar daaraan zijn grenzen gesteld vanwege de Privacy. Wij zijn zeer benieuwd welke familienamen van de gestelde 3.000 eenheden in het jaar 1600 al in de Ronde Venen voorkomen. **U kunt ons helpen.**

Bent u een autochtone inwoner van de Ronde Venen, weet u zeker dat uw familie al meerdere generaties in de Ronde Venen wonen, bent u in het bezit van een stamboom of het begin van een stamboom? Mogen wij dan gebruik maken van uw gegevens en deze gegevens inlezen in een computerprogramma en daarmee de stamboom van de familie "De Ronde Venen" vorm geven?

U kunt uw bijdrage inleveren bij:

Peter van Golen, Achterveld 51, 3645 HN Vinkeveen, e-mail: apvgolen@hetnet.nl

Lezing De Ronde Venen in kaart

De Ronde Venen is cartografisch een bijzonder interessant gebied: omringd door de Amstel, Waver, Winkel, Angstel, Geer en de Kromme Mijdrecht. Naar de mening van onze spreker, Klaas Pater, is er geen ander gebied te vinden, waar de aanwezigheid van de mens zo ingrijpend is geweest. Vanuit zijn interesse voor de geschiedenis van ons gebied is hij in de jaren zeventig begonnen met het aanleggen van een kaartenverzameling. Tijdens zijn presentatie zal hij een aantal heel speciale kaarten, waaronder enkele die gedrukt zijn tussen 1490 en 1899, laten zien.

Het beroep van Pater is scheepsbouwer. Hij was samen met zijn vriendin Saskia tot 1998 eigenaar van Scheepswerf "De Dissel" in Amstelhoek. Deze scheepswerf was gespecialiseerd in de restauratie van klassieke vaartuigen, thans zijn zij mede-eigenaar van Rederij de Nederlanden (www.denederlanden.com) te Amsterdam.

De lezing vindt plaats op 10 maart a.s. in het Hervormd Verenigingsgebouw aan de Herenweg 205, te Vinkeveen.

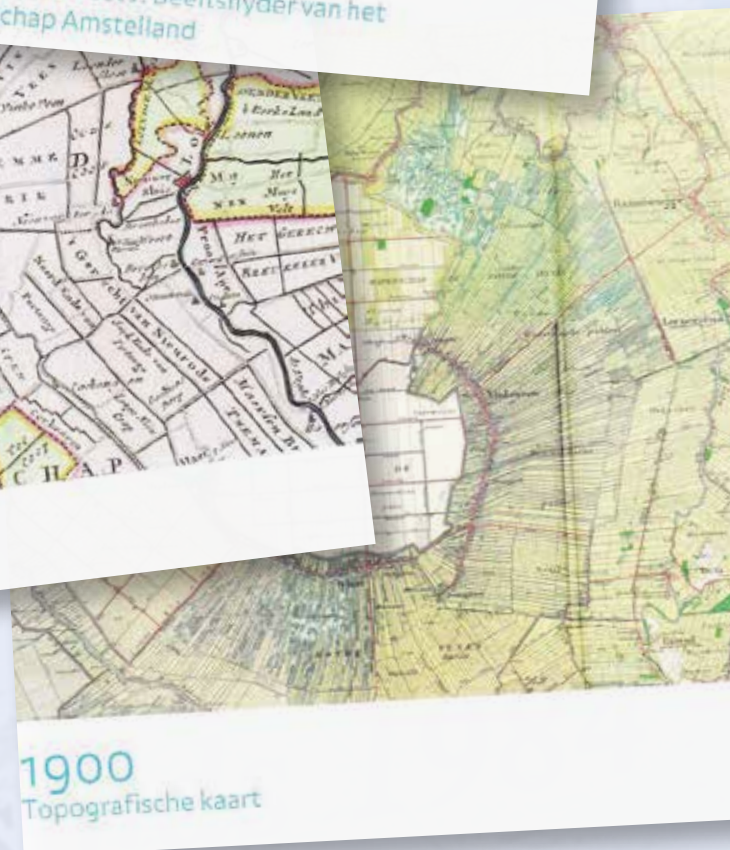
Aanvang 19.30 uur; de toegang is gratis.

1570
Deel van de kaart van Joost J. Beeltsnyder van het
hoogheemraadschap Amstelland

1710

1900
Topografische kaart

ALGEMENE LEDENVERGADERING HISTORISCHE VERENIGING DE PROOSDIJLANDEN

Dinsdag 19 april 2016, in gebouw Irene, Kerkstraat 9, te Mijdrecht, Aanvang 20.00 uur.

Agenda

1. Opening en mededelingen
2. Verslag van de ledenvergadering van november 2015
(dit verslag kunt u inzien op onze website proosdijlanden.nl en ter vergadering)
3. Jaarverslag 2015
(dit verslag kunt u inzien op onze website proosdijlanden.nl en ter vergadering)
4. Financieel verslag 2015
(ook dit verslag kunt u inzien op onze website proosdijlanden.nl en ter vergadering)
5. Verslag financiële commissie
(de heren Goes en Hoekstra zullen verslag doen van het controleren van de boeken bij de penningmeester)
6. Benoeming financiële commissie
7. Benoeming bestuurslid
(het bestuur stelt u voor de heer Paul Hoogers tussentijds te benoemen tot bestuurslid van onze vereniging, met de portefeuille archeologie)
8. Rondvraag en sluiting.

Na de pauze bieden we u de lezing

Het mysterie van de veenlijken

Het meisje van Yde, de man van Tollund, Rode Frans, het paar van Weerdinge, de vrouw van Zweeloo, wat hebben zij gemeen? Allen zijn, vele eeuwen na hun dood, tot schrik van veenarbeiders in min of meer herkenbare gedaante opgedoken uit hoogveen. Ze staan bekend als veenlijk.

In musea in Nederland, Denemarken, Duitsland en Engeland zijn er tientallen te aanschouwen, steeds vaker met een nageboetseerd hoofd erbij. Waarom is er geen enkele bij uit onze omgeving?

Schaarse bronnen uit oude tijden en wetenschappelijk onderzoek met moderne methoden hebben veel, zij het niet alles kunnen oplossen van de raadselen rond deze schepselen. Waarom werden zij geofferd en aan wie?

Gastspreker Reinier Hopmans, die al vele jaren in het onderwerp is geïnteresseerd, wekt de geschiedenis tot leven in een met vele foto's geïllustreerde en anekdoten doorspekte presentatie. Griezelen is toegestaan!

Paul Hoogers

Wij stellen aan u voor ons aspirant bestuurslid Paul Hoogers, die wij op de voorjaarsvergadering willen benoemen als bestuurslid archeologie.

Hierbij wil ik me als kandidaat-bestuurslid voor de portefeuille archeologie aan u voorstellen. Ik ben in Maastricht geboren en woon en werk sedert de jaren tachtig in de regio Amstelland /de Ronde Venen. Tot augustus 1998 was ik als docent geschiedenis (aardrijkskunde) werkzaam op een vmbo-school in Amstelveen. Vervolgens ben ik overgestapt naar het Veenlandencollege, locatie Mijdrecht. Daar ben ik actief als docent geschiedenis en als schoolopleider.

Van jongs af aan heeft archeologie mij geboeid. Ik ben daarom begin jaren tachtig lid geworden van de AWN (Vereniging voor vrijwilligers in de archeologie) afdeling Amsterdam. Momenteel ben ik van die afdeling voorzitter, heb voordien diverse andere bestuurlijke functies bekleed, onder meer die van veldwerkcoördinator. In die hoedanigheid leidde in ik 1996 een opgraving in Wilnis (Dorpsstraat) en de grote opgraving in het centrum van Mijdrecht (2003). In Diemen leidde ik eveneens meerdere opgravingen, onder meer bij de Dorpsterp in Diemen-Noord. Ik hoop dat ik middels mijn functie als bestuurslid er mede voor kan zorgen dat de archeologie in De Ronde Venen nog meer aandacht krijgt.

Uw mening?

Natuurlijk zijn we zeer verguld met de vele positieve reacties die we elke keer krijgen op ons kwartaalblad. Veel dank daarvoor. Ook de editie, die u nu in handen hebt, zal weer de nodige waardering oogsten. Toch vragen we nadrukkelijk uw mening. Bent u tevreden over de Proosdijkoerier of heeft u opmerkingen over de inhoud, de opmaak, de leesbaarheid, de verhouding tekst/afbeeldingen, het aantal pagina's of het aantal uitgaven per jaar? Heeft u voorkeur voor bepaalde verhalen over bepaalde periodes in de geschiedenis of over de diverse kernen van onze gemeente?

Uw reactie kunt u sturen per e-mail aan meuls63@planet.nl of per brief aan Jaap Meulstee, Conincksmeer 5, 3645 WG te Vinkeveen. Alvast bijzonder dank voor uw betrokkenheid.

Postabonnees

Uit het verslag van de algemene vergadering van november citeren wij het volgende:

“Wij willen een extra bijdrage vragen aan onze leden, die de Proosdijkoerier per post ontvangen. De portokosten voor deze leden is € 7,50 per jaar (vier edities). Wij willen per 1 januari 2017 het lidmaatschap voor leden die de Proosdijkoerier per post ontvangen verhogen naar € 25,- per jaar. Voor de andere leden blijft het lidmaatschap € 17,50 per jaar.

'De Proosdijkoerier' is een kwartaaluitgave van de Historische Vereniging 'De Proosdijlanden', geregistreerd onder ISSN 1388-7165.

Redactieadres

Dhr. Jaap Meulstee
Adres: Conincksmeer 5, 3645 WG Vinkeveen
E-mail: meuls63@planet.nl

Tekstredactie

Dhr. Jan Rouwenhorst

Vormgeving

Peploen
Website: www.peploen.nl

Drukwerk

Drukkerij Avanti Wilnis
Website: www.drukkerijavanti.nl

Voorzitter

Dhr. Jaap Meulstee
E-mail: meuls63@planet.nl

Secretaris, excursies en lezingen

Mw. Geertje Oerlemans
Adres: Burgemeester de Voogtlaan 41, 3648 XD Wilnis
Telefoon: 0297 - 256660
E-mail: geertje.oerlemans@ziggo.nl

Penningmeester

Dhr. Jan van Breukelen
E-mail: jm.vanbreukelen@xs4all.nl

PR en documentatie

Dhr. Co Oudshoorn
E-mail: co.oudshoorn@planet.nl

Algemeen adjunct

Dhr. Hans van Zwieten
E-mail: ha911@live.nl

Archeologie

Dhr. Paul Hoogers
E-mail: p.hoogers@icloud.com

Foto's, Facebook, Gilde

Mw. Marie-José van Bunningen
E-mail: mariejose49@ziggo.nl

Heemkunde

Dhr. Harry Hoefkens
E-mail: h.m.hoefkens@kpnplanet.nl

Genealogie

Dhr. Hans van Dreumel
E-mail: h.v.dreumel@gmail.com

Ledenadministratie

E-mail: administratie@proosdijlanden.nl
Aanmelding voor het lidmaatschap kan bij de ledenadministratie op bovenstaand adres.

Postadres vereniging

Postbus 65, 3648 ZH Wilnis
Bankrekeningnummer NL89 RABO 0369 6185 05

Website: www.proosdijlanden.nl

E-mail: info@proosdijlanden.nl

Contributie: €17,50 per jaar

Losse exemplaren van de Proosdijkoerier € 4,90 per stuk

Oplage: Circa 1100

Nieuwe leden

Mevr. A. Eijkman	Wilnis
Hr. B. v.d. Schaft	Wilnis
Hr. J. Verbruggen	Wilnis
Mevr. T. Visser	Mijdrecht
Hr. J. G. M. Meester	Mijdrecht
Hr. M. Zaal	Vinkeveen
Mevr. C. v. Eijk	Vinkeveen
Hr. P. Hoogers	Uithoorn
Hr. G. A. Overdijk	Tiel
Hr. R. Ruizendaal	Waverveen

Ook lid worden?

Bel dan naar 0297 - 282190 of stuur een e-mail naar administratie@proosdijlanden.nl

"U gaat uw lidmaatschap van de Historische Vereniging De Proosdijlanden aan voor onbepaalde tijd en dat lidmaatschap wordt telkens automatisch voor een jaar verlengd.

Daar hoeft u niets voor te doen. U kunt uw lidmaatschap opzeggen uiterlijk vier weken voor het begin van een nieuw kalenderjaar. Als lid van de vereniging ontvangt u De Proosdijkoerier en na aanmelding hiervoor via de website ook onze digitale nieuwsbrief".

DOELSTELLING VAN DE VERENIGING:

De vereniging stelt zich tot doel belangstelling te wekken voor de geschiedenis van De Ronde Venen en een stimulerend aandeel te leveren in de ontwikkeling van de regionale en plaatselijke geschiedenis in de ruimste zin.

Inleverdatum kopij volgende nummer:
1 mei 2016

ADVERTENTIEPAGINA BINNENZIJDE OMSLAG
IN BEZIT VAN AVANTI

ADVERTENTIEPAGINA ACHTERZIJDE OMSLAG

RABOBANK

IN BEZIT VAN AVANTI